

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת אחרי - קדושים

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת אחרי - קדושים

מפתח העניינים

בינו שנות דור ודור / יצרו של אדם מתחדש ומתגבר עליו בכל יום ויום / תכלית העבודה היא להגיע אל הקדושה / קדושים תהיו - פרושים תהיו / ההשפעה הפסולה של הרחוב / כל אשר נוסף העולם ישוב - נוסף השכל חורבן / על כל אחד לבחון אם איננו בגדר נבל ברשות התורה / חינוך בני הבית מה עיקר ומה טפל / עסק התורה מוסיף שכל באדם ומיישר את דרכו / הלימוד והזהירות בעניני הקדושה

מפתח חידושי תורה - פרשת אחרי מות

- א. בענין בעשור לחדש תענו את נפשותיכם
- ב. בענין כמעשה ארץ מצרים וארץ כנען לא תעשו.....
- ג. בענין ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה הוא
- ד. בענין משכבי אשה.....

מפתח חידושי תורה - פרשת קדושים

- א. בענין ולא יחלל את מקדשי
- ב. בענין חומר עון עריות.....
- ג. בענין ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי
- ד. בענין והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור

מפתח שנות היים

- קה. מאה ברכות.....

מפתח חידושי סוגיות

- מד.....

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת כל מתי ישראל, ובכללם

יוסף בן אסתר	שולמית בת כחילה רחל	יצחק שלום בן צ'לחה חנה
יעקב בן עליה	יפה בת עליה	שמועון בן עליה
מורגלית בת סימוי	אליהו מאיר בן סימוי	סימוי בת חנה
פיבי בת חסיבה	מסעודה בת חסיבה	מסעוד בן אסתר

תנצב"ה

בינו שנות דור ודור

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בעניני הפרשה שלנו, אחרי מות - קדושים.

הפסוק אומר (דברים לב, ז): **זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור.** 'בינו' הוא מלשון התבוננות, תבונה ובנין, וכונת הפסוק להודיענו כי הצטוונו להתבונן בשנות דור ודור, במה שעברו כלל ישראל במשך השנים, ולהבנות מזה. להשכיל ולהבין את אשר לפנינו.

כלל ישראל עבר הרבה תקופות. מהם תקופות של עליות ומהם תקופות של ירידות וגלויות, ואנחנו צריכים להתבונן במה שעבר כלל ישראל מדורות עולם, ולהפיק מזה לקח ומוסר.

אומרים שרבינו הגדול החתם סופר זצ"ל דיבר פעם על התקופה שלו, בסביבות שנת ת"ר, ומשל את משלו הנפלא על השמש והרוח. פעם, אמר החתם סופר, היה ויכוח בין השמש לבין הרוח, כוחו של מי גדול יותר. אחרי שהתווכחו ולא הגיעו לכלל הכרעה, החליטו לעשות בדיקה ובחינה, שתקבע למי יש כח יותר גדול. מה תהיה הבחינה?! יבדקו על אחד שהולך ברחוב עם מעיל, מי מהם יכול לגרום לו להוריד את המעיל. הרוח התכבדה להתחיל, ואכן היא התחילה במלאכתה, הביאה רוח עצומה, רוח סופה וסערה. אותו אחד שהולך ברחוב, ככל שהרוח מתגברת יותר ויותר ומשב הרוח מתחזק, הוא מתכרבל במעיל יותר ויותר ומתעטף בו חזק יותר.

התייאשה הרוח, והגיע תור השמש. השמש החלה זורחת, ולאט לאט הפיצה את קרני השמש שלה יותר ויותר. אותו אחד שהחלה השמש יוקדת על ראשו נהיה לו חם, עד שבסוף הוריד את המעיל. או אז התברר כי כחה של השמש יפה יותר...

זהו המשל. והנמשל, אמר החתם סופר, כל זמן שכלל ישראל היו שרויים בצער ונתונים לרדיפות האומות, בין בארצות אשכנז בין בארצות פרס ותימן, בכל מקום ומקום – היו כלל ישראל נמצאים במקום המיוחד להם, ברובע היהודי או בגטו שלהם, ושם ידע כלל ישראל להסתופף בארבע אמותיו ובארבע אמות של הלכה ותורה. בחוץ נשבה רוח נוראה של שנאת ישראל, כאשר אומות העולם עשו הכל כדי לקעקע את ביצתן של ישראל והטילו עליהם גזירות נוראות באכזריות שפוכה, אבל ככל שהרוח התגברה יותר כך כלל ישראל התעטף בכח התורה והקדושה שתשמור עליו מהגזירות הללו.

א. סיפר לי יהודי אחד שביקר במוזיאון אחד בחוץ לארץ, וראה שם את הכלים שהיו הרשעים מהאינקוויזיציה מענים בהם את היהודים כדי שיעזבו את הדת ויכפרו באל חי. תסמנה שערות ראש. ולמרות כל זאת, למרות כל העינויים המרים ממוות, למרות ששברו וריסקו את גופם, לא עלה בידם, ועלו היהודים במקוד מתוך קריאה כי ה' הוא האלהים. מתוך 'עלינו לשבח' ומתוך 'אדון עולם' עלתה נשמתם השמימה. הי"ד.

ראה השטן שעוברים דורות ודורי דורות ולא עולה בידו, וככל שהוא מוסיף עוד ועוד גזירות קשות על ישראל ומרבה עליהם רדיפות, הם אינם עוזבים את התורה. בזמן מרד הקוזקים (גזירות ת"ח ת"ט) היו גזירות בארצות חוץ לארץ והרגו יהודים רבים, כרבע מליון קדושים, במיתות משונות. לכל אלו נתנו את האפשרות לעזוב את היהדות ולהציל את נפשותם לשלל, אבל הם מסרו נפש על קדושת ה' יתברך ובחרו למות במיתה משונה, ובלבד שלא לכפור בשם ה' ב"ה. ואז תקנו את יום כ' בסיון ליום תענית ויום תפילה ותחנון לפני ה', וכמו שמובא במגן אברהם (סימן תצ"ג סק"ו, וע"ש סימן תקס"ח סק"י וסימן תקפ"פ ססק"ט).

אלפים שנה של גזירות ורדיפות איזמות עברו על כלל ישראל, ולא עלה בידו של השטן. בא השטן ואומר, אם לא הולך לי בדרך הזו - אשנה את הגישה. לא עוד רוח סער וסופה, כי אם מכאן ואילך יהיה 'אביב העמים', השמש תזרח, ותהיה חמימות מצד האומות אל ישראל. כאן התחילה הפרצה. בזמן הקדום, כשכלל ישראל היה למשיסה תחת האומות, היה חוק בחוקות הגוים שכן ישראל שישא גויה, אחת דינו להמית. מי יאבד את חייו? - וזה שמר על ישראל. אבל כשהשטן שינה את הגישה והביא לכלל ישראל את המתיקות ואת התחושה שהכל כשר, הכי טוב והכי נעים, או אז התחילו הבקעים והפרצות.

הוא שאמר הכתוב 'בינו שנות דור ודור', עלינו להסתכל על מהלך הדורות, ולהקיש מזה לזמננו אנו. כל האומה כולה לעצמה, וכל אחד לעצמו ולחיי הפרטיים. אנחנו צריכים להתבונן ולראות מה עשה כלל ישראל כשהיה בתקופה כזו, ומה עשו מנהיגי העדה, גדולי ישראל, שידעו להנהיג נכונה את הספינה המטלטלת באותם התקופות הקשות, ונלמד מהם גם אנחנו.

יצרו של אדם מתחדש ומתגבר עליו בכל יום ויום

אמרו רבותינו (קדושין ל:), יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום ויום. ולשון שני יש בגמרא, שיצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ויום. מה ההבדל בין 'מתגבר' ל'מתחדש'?!

'מתגבר עליו בכל יום ויום', הכוונה כי גם אם נצחת את היצר הרע יום אחד, לא בהכרח שתנצח אותו גם מחר. מחר הוא 'יתגבר', הוא יהיה חזק עוד יותר. למה? - נקח דוגמא מאחד שהיה רגיל בעישון סיגריות. יום אחד החליט שיותר הוא לא מעשן. בשעה הראשונה שהוא לא מעשן, הוא שמח וטופח לעצמו על השכם 'אני גבור. אני יכול להחליט משהו ולקיים אותו עד הסוף'... בשעה השניה הנסיון יותר קשה מהשעה הראשונה, כי מצטרף לנסיון של השעה הזו גם השעה הקודמת, הראשונה, שלא עישן בה. בשעה השלישית הנסיון עצום עוד יותר, כי כלול בו גם הנסיון של שתי השעות הקודמות... למחרת ואחרי יום ויומים, הנסיון עצום לאין ערוך, ואז האדם אומר 'אדעתא דיציאת נשמה לא

קבלתי... ואז הוא לא עומד בזה, ומעשן "תשלומים" בשביל כל השעות שעברו... ואכן מי שגבור ויודע שהבא להטהר מסייעין בידו ואם הוא מקבל על עצמו בקבלה גמורה ואמיתית להלחם ביצר הרע הקב"ה יעמוד לימינו בשעות הקשות ויעזור לו, אכן יוכל לנצח את היצר, אבל מי שיתייאש, יפול חלל.

זהו 'מתגבר', ויש גם 'מתחדש' עליו בכל יום'. והכוונה בזה היא, שהיצר הרע הוא ערמומי, ואם רואה שהאדם מצליח לעמוד כנגדו בנסיון אחד, הוא משנה את הגישה ומביא לאדם נסיון חדש ושונה. הוא שאמרנו, אחרי שהיצר ראה שלא הצליח בנסיון של הזרוע נטויה', של הרדיפות והשמדות שהביא לכלל ישראל, שינה וחדש את תחבולותיו, והביא לנו הפעם נסיון של 'סוכריה'. הוא מביא לנו כל מיני נסיונות העטופים בחמימות השמש ובמתיקות מזוייפת.

תכלית העבודה היא להגיע אל הקדושה

הכלל הראשון במלחמה הוא 'הכר את האויב'. אנחנו צריכים להתבונן במה שעושה היצר, באיזו צורה הוא נלחם בנו, ואז נקיים את שציווה עלינו הפסוק 'בינו שנות דור ודור', נביט ונראה מהי דעת התורה על זמנים כאלו, ואיזו הדרך קיבל כלל ישראל להתמודד עם מצבים שכאלו, ואז נוכל להחזיר מלחמה שערה.

בפרשה: וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם.

רבותינו הרגישו שיש שוני בפרשה הזו משאר פרשות שבתורה. בדרך כלל כתוב 'וידבר ה' אל משה לאמר, צו את בני ישראל' או 'אמור אל בני ישראל', אבל כאן יש נוסח אחר: וידבר ה' אל משה לאמר **דבר אל כל עדת בני ישראל**, יש כאן ציווי לאסוף ולכנס את כל בני ישראל כולם, וכמו שאומר התרגום 'מליל עם כל כנישתא דבני ישראל', עם כל הכינוס של ישראל. מדוע? - מפרש רש"י: **דבר אל כל עדת בני ישראל** - מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויים בה. היות והפרשה שלנו היא פרשה יסודית בתורה ויש בה חמישים ואחת מצוות ממצוותיה של תורה, צריכה הפרשה הזו להאמר בהקהל אל כל בני ישראל.

והציווי הראשון בפרשה הוא 'אמרת אליהם קדושים תהיו'. המצוה המוטלת עלינו היא להיות קדושים. רבינו הרמח"ל בנה את ספרו מסילת ישרים, המסילה בה אדם צריך ללכת כדי לעלות ולהגיע אל הקב"ה, על המימרא של רבי פנחס בן יאיר במסכת עבודה זרה (כ), ואשר תכליתה להביא את האדם לידי כך שיהיה קדוש. במימרא הזו יש הרבה פרטים, אבל בכללות יש בה שלוש חלקים. יש את החלק והענין של ה'צדיק', יש את החלק של

ה'חסיד', ויש את החלק של ה'קדוש'. הצדיק הוא זה שעושה את גדרי ההלכה, בלי לסטות ימין ושמאל, וכל מעשיו לפי ההלכה הפסוקה בשלחן ערוך. ה'חסיד', 'איזהו חסיד? – המתחסד עם קונו' (זהר הקדוש משפטים ק"ד ע"ב). הוא לא מסתפק בעשיית המצוות כפי שהם בספרי הפוסקים, אלא הוא מוסיף עוד מדעתו גם בלי ציווי מפורש, אחרי והוא משכיל ויודע מה רצון הקב"ה ממנו.

ההפרש בין הצדיק לבין החסיד הוא כמו ההבדל בין עבד לבן. העבד נאמן לאדונו ועושה את כל מה שהוא מבקש ממנו, אבל הוא עושה בדיוק את מה שאומר לו האדון, ואם אדונו לא אומר לו דבר ולא מצווה אותו כלום, יושב העבד בטל ולא עושה דבר. הבן לעומת זה, בגלל החיבה שיש לו לאביו, לא מחכה לשמוע את הציווי מאביו, וגם אם אביו לא אומר לו דבר הוא כבר מחפש את כל הדרכים וההשתדלויות להיטיב לו ולעשות את אשר לבו חפץ.

נקח דוגמא. ביום חורפי אחד חוזר האדון לביתו ואומר 'כל כך קר כאן'. מה אומר העבד?! – 'אתה צודק אדוני. מאד קר כאן, אבל מה נוכל לעשות?! מזג האויר היום אכן חורפי וקר'. בתשובה הזו יצא העבד ידי חובה. אבל כשאבא יחזור לבית ויאמר 'כמה קר כאן', ירוץ הבן לסגור את החלון, ידליק את התנור ויכין לאביו כוס תה חם. הוא ביקש זאת מידך?! – לא. אבל בן אוהב את אביו ודואג לו גם אם הוא לא ציווה אותו בפירוש.

החסיד הוא כמו בן לאביו. הוא אינו מחכה לשמוע את הציווי המפורש מה' יתברך, ומוסיף מדעתו כפי שהשכיל ולמד מדרכי התורה את רצון ה'.

אבל זה אינו מספיק. התורה מבקשת מאתנו 'קדושים תהיו', תתעלו ותבואו למדרגת הקדושה. ה'קדוש' כבר הנו בעל השגות, ויש לו קשר עם הקב"ה שקרוב למדרגת הנבואה. כמה קדושים עלינו להיות?! זאת גילו לנו רבותינו במדרש (ויקרא רבה כד, ט) שאלמלי דבריהם הם לא היינו יכולים להוציא זאת מן הפה, 'קדושים תהיו - יכול כמוני?! תלמוד לומר 'כי קדוש אני ה' אלהיכם, קדושתני למעלה מקדושתכם'. רבותינו הבינו והשיגו בהקב"ה, והיה צד כזה 'יכול כמוני', שצריכים אנו להתקדש בקדושה נוראה כזו, אלא שתלמוד לומר שכמו קדושת הקב"ה אי אפשר להשיג. אבל מזה נוכל ללמוד כמה 'קדושה' מוטלת עלינו להשיג, לאין שיעור ולאין גבול, קרוב להקב"ה. ואם הצטוונו בזה, הווי אומר שזה אפשרי.

קדושים תהיו - פרושים תהיו

ואיך כל זה מתחיל?! איך אפשר להגיע לדרגת הקדושה?! – לשון רש"י: 'קדושים תהיו – פרושים תהיו מן העריות ומן העבירה. כך שיטת רש"י לפרש את הפסוק, כי בכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה. הדברים הללו חוצצים בין אדם לבין הקב"ה ואם הוא לקוי בהם אין לו יכולת להגיע להגיע אל הקדושה.

הרמב"ן מביא את לשון רש"י שכתב שקדושים תהיו הכוונה מן העריות ומן העבירה, אך הוא מעיר על זה: אבל בתורת כהנים ראיתי סתם, פרושים תהיו. רש"י מעצמו הבין בכוונת רבותינו שאמרו 'פרושים תהיו', שהמכוון הוא לפרישה מן העריות ומן העבירה, אבל, אומר הרמב"ן, אני לא ראיתי אלא שכתבו רבותינו בסתם 'פרושים תהיו'. וכך שנו שם, והתקדשתם והייתם קדושים אני ה' כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים. ולפי דעתי, אומר הרמב"ן, אין הפרישות הזו לפרוש מן העריות כדברי רש"י, אבל הפרישות היא המוזכרת בכל מקום בתלמוד שבעליה נקראים פרושים.

והענין, כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים, בפרשה שלנו הוזהרנו על כל מיני איסורי ערווה, נשים שאסור לאדם לישא. וכיוצא בזה הוזהרנו על המאכלים האסורים, כמו שראינו בפרשה הקודמת, פרשת שמיני. אבל התירה התורה ביאת איש באשתו, שהרי מותר לאדם לישא אשה הראויה לו, וכן אכילת בשר ושתיין היין, לא אסרה התורה. אם אדם בודק ורואה שהבשר בהשגחה טובה, מותר לו לאכלו מן הדין.

אם כן, אומר הרמב"ן, ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזימה, ולהיות מסוכאי יין ומזוללי בשר למן וידבר כרצונו בכל הנבלות שלא הוזכר איסור זה בתורה, וכדבר הזה היצר הרע מוצא מקום לתפוס את כולם. כל אחד שאתה מנסה לדבר אתו על איזה מנהג רע שיש בידו, הדבר הראשון שהוא אומר לך זה: 'תראה לי איפה כתוב בתורה שזה אסור', כאילו אם באמת היה כתוב מפורש שאסור היה שומע לך ופורש... אם תשאל אחד 'למה אתה מנבל את הפה שלך', הוא יאמר לך: עברתי על כל המקרא שנים מקרא ואחד תרגום יחד עם רש"י, ולא מצאתי איפה כתוב שזה אסור'. והוא איננו יודע כמה העוון הזה מר, ובתנא דבי אליהו רבה (פט"ו) כתוב חידוש שאפילו גוי מוזהר על ניבול הפה, שהוא כאביזריהו דעריות. [ועיין בספר קהלת שלמה (מערכת א' ד"ב סע"ד) ובהסכמות שם ואכמ"ל].

זהו שאומר הרמב"ן, אדם יכול להיות בעל תאוה, לזלול בשר ולשתות יין ולדבר כרצונו, והוא אומר לך שאין איסור כזה, לא בשלחן ערוך ולא בנושאי כלים, והכל כשר למהדרין. ויהיה, אחד כזה, נבל ברשות התורה, וזה דבר שכל אחד יכול ליפול בזה. הרמב"ן להלן גם מפרש שזו הסיבה שבן סורר ומורה יוצא להריגה. ולכאורה, מה הטעם שבן סורר ומורה נהרג? הלא הוא רק ילד! נכון שהלך הילד הזה ואכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין, וכי בשביל זה מוציאים אותו לסקילה כאילו חילל שבת או עבד עבודה זרה?! אבל, אומר הרמב"ן, אכן כן. מפני שהילד הזה הוא נבל ברשות התורה, וחסר לו ב'קדושים תהיו'. האבן עזרא שם מוסיף שהבן סורר ומורה הזה הוא בגדר אפיקורס, שעושה עיקר מעניני העולם הזה.

אדם אומר לך, 'מה מפריע לך שאני שותה יין? אני רוצה לשתות יקב שלם. וכי איפה כתוב שזה אסור?! הכל בכשרות מהודרת עם משגיח צמוד, אני בכבודי ובעצמי... וכי יש

איסור בדבר?! אכן כן. יש פה את המצוה החמורה הזו של 'קדושים תהיו', - 'פרושים תהיו'. אסור לך להיות נבל ברשות התורה, להיות בעל תאוה המשים את עניני העולם הזה עיקר.

ההשפעה הפסולה של הרחוב

בזמננו, זה הנגע שפושה בכל מקום. צא וראה ברחובה של עיר אלו חנויות פותחים חדשות לבקרים. וכי פותחים חנויות של ספרים?! - רק מסעדות ומזללות. כל המקומות האלו כשרים, עם שלוש חותמות... פעם ראיתי אחד שפתח מסעדה וקרא לה 'הבל הבלים', וגם זה משהו שהוא יודע ומודיע קבל עם ועדה מה התכלית של המסעדה שלו... אבל רוב המקומות הם לא כך, ואדרבה, קוראים למסעדות שלהם בשמות מושכים ומזמינים.

כאן היצר תופס לו מקום, וצריכים אנו לזכור כי יש לנו את הציווי הזה של 'קדושים תהיו - פרושים תהיו'. אדם צריך לשאול את עצמו ולבחון, מה ההבדל בהנהגת החיים בינו לבין אדם שאינו שומר תורה ומצוות. אם בעניני מוזיקה ומנגינות, הלא אדם יכול היום לקנות קלטת עם חותמת, ולשמוע בה מנגינות באותו הסגנון בדיוק ששומעים גם במקומות אחרים. ואם אותם אנשים שאינם שומרים תורה ומצוות הולכים למקומות של אוכל ומוציאים שם לריק את זמנם ואת ממונם, הלא גם ברחובות שלנו זה כבר נמצא.

מאיפה זה מגיע אלינו?! הנביא בתרי עשר (ה, ה) אומר: **ועמך כמריבי כהן... וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה**. מה כוונת הפסוק?! הנביא זועק ואומר, 'ועמך כמריבי כהן', העם בא וצועק על החכם 'למה אתה עושה כך, והלא אתה חכם ומורם מעם, ולא מתאים לך לעשות כך וכך', והעם איננו יודע שהוא אשם. מדוע? - 'וכשלת היום', אתה עושה את המעשים היותר מכוערים ביום, 'וכשל גם נביא עמך לילה', זה גורם שגם הנביא והחכם, המורם מעם, זה שלא יכול להכשל בפרהסיא, אף הוא 'כשל עמך לילה', הוא מקבל את ההשפעה השלילית מהרחוב ולמרות שהוא לא נכשל באור יום, הוא נכשל בלילה, בהחבא.

זה מה שקורה בזמננו, והיצר הרע מוצא לו עכשיו מקום להתגדר בדבר הזה. הוא מביא ומחדיר לתוכנו את ההשפעה העצומה של הרחוב. זה מתחיל אצל הגויים, אחר כך זה עובר לארץ ישראל, לאט לאט זה מגיע לרחוב שלנו ואז גם אצלנו יש ירידה. אם לא יעמדו

ב. כשאחד הולך היום לחתונה ויושב שם שעה או שעה וחצי, הראש שלו יכול להתפקע מריבוי הרעש והנגינות ששמים שם, ואם אחד שואל את חבריו 'מה שלומך' הוא עונה לו 'למה באת לפה'... השואל משיב לו 'וכן למר', ואז מתחיל בלגן גדול... סיפר לי אחד מהגדולים בדורנו שכשהוא התחתן לפני כשישים שנה פה בירושלים, לא היו בחתונתו אלא כשני מנינים של מוזמנים. ומה היתה התזמורת? הוא אומר שאם איננו טועה, הביאו חצי כינור... והיתה חתונה מעין עולם הבא. כיום, אמר לי אותו גדול, אני לא מסוגל להגיע לחתונה, ואם אני בא אני מוכרח לצאת אחרי שתי דקות, לרוב הרעש הנורא שיש שם.

ויעשו סייגים בדברים הללו, עוד לא ירחק היום וכבר יהיה ניתן להשיג את 'אופנת פריז' כולה בהכשר בית דין.

כל אשר נוסף העולם ישוב - נוסף השכל חורבן

בחובת הלבבות¹ (שער הפרישות פרק ב') כותב רבינו בחיי על אותם אנשים שחסר להם במצוה הזו של 'קדושים תהיו', וזה לשונו: וכל אשר רחקו מאור האמת אשר נפרד מהם בחברת היצר אשר ידעו, 'ידעו' לשון חיבור וקרבה, כלומר - האנשים שהתחברו ליצר והתרחקו מאור האמת, התאבכה האפלה עליהם, נמצאים הם בתוך אפלה, ולא סתם אפלה אלא 'התאבכה האפלה', בא להם גם אויבך, בבחינת אפלה על אפלה, וגדל העולם בלבם, המשיכה לקניני העולם הזה תפסה את לבם ומשכה אותם, ולא ידעו אלו שהעולם הזה הוא נחלת עשיו ולא נחלת יעקב. ויין חוזקו בעיניהם, נהיה העולם יפה בעיניהם, ויושיבו אותו - בהחרב שכלם. אם אתה רוצה ביישוב העולם ובקניני העולם הזה, דע מה נחרב לך, 'בהחרב שכלם'.

אומר רבינו בחיי, דע לך יסוד. כל אשר נוסף העולם ישוב - נוסף השכל חורבן. כשאדם מוסיף בעצמו יותר עניני העולם הזה, הוא דואג שהבית שלו יראה יותר יפה ויותר משובח וכיוצא בזה, ידע נאמנה שכל מה שהוא מוסיף ישוב בעולם הזה, 'נוסף השכל חורבן'. כשאתה הולך ומשיג עוד איזה דבר בעולם הזה, דע שזה בא על חשבון דבר אחר, על חשבון השכל של האדם, מה שמבדיל אותו מן הבהמה ומן החיה.

ג. בשער הספר כתוב 'ספר חובת הלבבות מאת רבינו בחיי הדיין הספרדי רבי יוסף זצ"ל'. גם מהדברים האלו הכתובים בשער הספר, יש לנו מה ללמוד.

בדרך כלל, בשערי הספרים והחיבורים שאנו מכירים, לא כתוב דבר על פעלו של המחבר. אדם שפותח את ספר 'שערי תשובה' של רבינו יונה, יראה שכתוב שם שהיה ראש ישיבה? הלא רבינו יונה היה מגדולי דורו וראש ישיבה גדולה, והיה רבו של הרשב"א שהוא מ'עמודי עולם' כמו שכתב מרן הבית יוסף ביורה דעה (סימן ק"י ע"ש, וסימן קט"ו), ושי'סברתו של הרשב"א שקולה כסברת רוב הפוסקים' כמו שכתב מוהרשד"ם בכמה מקומות (חו"מ ס"ס מ"ג וסימן קע"ד ועוד). וכי כתוב בשער הספר של שערי תשובה משהו מזה? - לא. בכל החיבורים רק כתוב בשער הספר את שם המחבר, ותו לא. אם כן, מדוע כאן בשער הספר חובת הלבבות נכתב שהיה דיין?

אבל הענין הוא, כי רבינו בחיי בספרו חובת הלבבות מדבר עם האדם בלשון חיבה, 'שמע אחי', וכדומה, ויכול אדם לחשוב שאת החיבור הזה כתב יהודי זקן ונחמד, שאתה יכול לבחור אם לשמוע לו אם לא. לכן הדבר הזה נכתב בשער הספר, להודיע לך שאת החיבור הזה כתב דיין, ולא סתם דיין, מלפני כאלף שנים, מזמן רבותינו הראשונים עוד קודם הרמב"ם, וכל מה שנכתב בספר הזה נכתב על ידי דיין להלכה ולמעשה, ולא תוכל לומר שהדברים האלו הם הנהגות טובות למי שחפץ בהם בלבד.

עד אשר חשבו דרכו הרעה כי היא הטובה. אותם האנשים הללו שנמשכו אחרי קניני העולם הזה ועל ידי זה אבדו את שכלם, התרחקו כל כך מן הדעת הישרה עד שטועים הם לחשוב שדרכו הרעה של היצר הרע היא הדרך הטובה והישרה, ותעותו - כי היא הישרה, ושמוהו לחוק ולמוסר ויורישו אותו האבות את בניהם. בשעה שהם שכיב מרע, הם קוראים לבנים שלהם ומצווים אותם אחריהם, בני, הלא 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו' (קהלת רבה ג, יב), אנחנו לא הספקנו להשיג את כל העולם הזה כפי שרצינו, ולכן מה שראיתם אצלנו תעשו גם אתם, ואם תוכלו להוסיף עוד ולהשלים גם את החלק שלנו בקניני העולם הזה, מה טוב.

האנשים הללו שחסר להם ב'פרושים תהיו', יכולים לרדת ולרדת, עד שיהיו עושים בטניהם אלהיהם, ותורתם מלבושיהם ומוסרם חיוק משכניהם, תועים במצולות הסכלות שבים במרוצת העצלה עמוסים במעמסות התאוות. האנשים הללו הפכו את הבטן שלהם להיות להם לאלוה, ואותה הם מוחשיבים מן הכל. וכמו שכתב הפלא יועץ (ערך אכילה, וערך זולל, וערך מותרות), שיש אנשים שהם בבחינת 'הולך על גחון', יען הכרס שלהם היא העיקר ומרכז הכובד. הם מגיעים אל חנות ומבררים: 'כשר?!' ואם זה כשר, נכנסים וצוללים אל תוך הצלחת. סבורים הם שאין עוון בדבר, 'וכי יש איסור לאכול?!' - 'עושים הם בטניהם אלהיהם'.

'ותורתם מלבושיהם', בכל שני וחמישי, תלך ותראה אותם כשהם נכנסים לחנויות של הלבשה, הסוג השני של החנויות שנפתחות היום בזה אחר זה... החזון איש זצ"ל, הספיקה לו חליפה של שבת לתשע עשרה שנה, אבל יש אנשים היום שבכל שני וחמישי צריכים לקנות נעלים או בגדים חדשים, עד שאין להם מקום בבית לאחסן את כל הבגדים ולכן בערב פסח זורקים הכל...

'ומוסרם - חיוק משכניהם', הם דואגים לכל פרט ופרט בבית שלהם שיהיה על הצד היותר טוב, ומצרים על כל ענין קטן שלא מוצא חן בעיניהם ולא מושלם מספיק. וכמו שאחד אמר לי, 'מה חסרון יש שכשאתה הולך לישון יהיו שלושה מאווררים כנגדי, אחד כנגד הראש, השני כנגד הרגלים, והשלישי כנגד הכרס'... והם שואלים אותך 'איפה כתוב שאסור?!' ובאמת צודקים הם, לא כתוב בשום מקום שאסור לשפץ את הבית כל שנה, ולא תמצא לאף אחד ממוני המצוות שיכתוב שיש איסור להפעיל שלושה מאווררים, אבל זה אכן כן כתוב! זה כתוב בפסוק שלנו שמצווה אותנו 'קדושים תהיו' - פרושים תהיו! אתה באמת צריך את כל זה?! אביך היה לו את כל זה? אתה בעצמך לפני עשרים שנה היה לך את זה?! לא היה לך וגם לא היית צריך את זה. רק עכשיו אחרי שנפרצה הפרצה והושפעת מהאוירה ברחוב, כל מה שתאכל וכל מה שתשתה וכל מה שתקח לך עוד ועוד מעניני העולם הזה, לא יספק אותך ולא תהיה שבע ממנו. לכן העולם הזה דומה למי ששותה מים מלוחים, שנדמה לו לשותה שמרווה אבל נהיה צמא יותר, כמו שאמר הגר"א זצ"ל באגרתו הקדושה והמופלאה זצ"ל.

ובפרט אם יש לאותו אחד עזר כנגדו תרתי משמע, הן אותה אחת שבביתו, והן זו של השכן שלו, שמסתכלות זו על זו ואומרות 'אם יש לשכנה שלי, גם אני צריכה שיהיה לי בית יפה', בבחינת 'כזה ראה וקדש', ועושות ביניהן תחרות מי קונה יותר מהעולם הזה.

זה המהלך החדש של היצר הרע, בשנים האלו. הוא מרעיף עלינו את עניני העולם הזה, כשהכל 'כשר'. אם אתה הולך ולוקח הכל, מה בינך לבין אדם שאינו שומר תורה ומצוות?! שניכם אוכלים וזוללים הכל, שניכם קונים בגדים חדשות לבקרים, ואם כן איזה הפרש והבדל נותר ביניכם?! כל מה שיש לו, גם אתה משיג ב'כשר'. היום ראיתי מודעה ברחוב וכך כתוב בה: 'נסיעה לבית מלון בטורקיה, לדתיים בלבד'... גם את זה יש לך היום להשיג... לפני שלוש מאות וארבע מאות שנה כל מרכז התורה היה בטורקיה והיה שם את בית דינו של המושנה למלך, המחנה אפרים והמהרי"ט. כיום מה יש שם?! בשביל מה יש לדתיים שומרי תורה ומצוות לנסוע לשם?!

המודעה הזו היא בשבילנו קנה מידה, לראות איפה אנחנו נמצאים. זו ההוכחה שחסר לנו ב'קדושים תהיו'. ואל לנו לומר שככה זה רק ברחוב, ולא אצלנו, כי כשהרחוב יורד גם אנחנו יורדים. 'וכשלת היום, וכשל גם נביא עמך לילה', גם הנביא שפרוש קצת מעניני העולם הזה ויש לו קשר עם הקב"ה, גם הוא מושפע בהכרח מהירידה הכללית וגם הוא יורד ממעלתו.

בחג האחרון נתקלתי במודעה שמכריזה ומפרסמת על סרטים בכשרות איזה רב. אין גבול עד כמה אפשר לרדת. וכי עבר רב וראה את הסרט הזה?! עלינו לדעת בבירור, כי כמו שבמצוה הזו של 'קדושים תהיו' אדם יכול להתקדש בקדושה עילאית נוראה, אשר כמו שראינו בדברי רבותינו היה צד כזה של 'יכול כמוני', כנגד זה אפשר גם לרדת לאין גבול, לשאול תחתית ולמדרגה התחתונה.

מה עלינו לעשות?! תפקידנו בעת הזו 'להיות כל איש שורר בביתו'. כל אחד תפקידו להשיג ולראות שלא נפרצים אצלו פרצות ולא חודרת השפעת הרחוב אל תוך ביתו. אדם צריך לבדוק ולראות איך אשתו הולכת ואיך הולכות בנות ביתו, ועליו לדבר ולחזק את הענינים הטעונים חיזוק. אי אפשר להתעלם מזה, כי הרחוב הולך ויורד עוד ועוד, ואם אדם לא יטכס עצה ולא ידבר ויעורר את עצמו ואת אנשי ביתו על הדבר, בהכרח שיושפע הוא וביתו.

ומסיים החובת הלבבות במשפט מבהיל: **ומבקשים גמול העובדים כמעשי העוברים**. האנשים הללו הם 'עוברים', עבריינים, אבל הם מבקשים גמול כמעשי העובדים. ומדרגת הצדיקים **כמנהגי הרשעים**, הם עושים מעשים שמתאימים לרשעים, אבל מבקשים לקבל את מדרגות הצדיקים, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה כב:): **עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס**. האדם הזה שהוא נבל ברשות התורה ונוהג במנהגים המגונים האלו שהזכרנו, עוד

סבור שטוב הוא עושה, ומבקש לקבל גמול טוב לפניו. איך יכול להיות? – כי כמו שראינו, בריבוי התאוות הוא איבד את שכלו ואת דעתו, והוא חושב את עצמו לצדיק ולבעל מעלה.

על כל אחד לבחון אם איננו כגדר נבל ברשות התורה

זו המכה בזמן שלנו, כשהיצר מביא לאדם את כל מה שהוא רוצה בעטיפה של כשרות, ומנסה להפוך אותו להיות נבל ברשות התורה. כל אחד ואחד צריך לבדוק את עצמו, ולא להתאים את הדברים האלו לחברים שלו... יש אחד שכשרואה את הדברים האלו של חובת הלבבות, הוא אומר: 'כמה שהדברים האלו נכונים. חבר פלוני שלי עושה את בטנו אלהיו, וחבר אלמוני עושה את תורתו מלבשו', וכן הלאה, ואת עצמו הוציא מן הכלל... אל תחפש אצל חברים שלך ותבדוק אותם, אלא תפשפש ותמשמש בעצמך. תבדוק אם חלילה אתה נמצא גם כן במהלך הזה של 'נבל ברשות התורה', שעושה עיקר את העולם הזה, העולם שחולף ועובר ואיננו.

רבינו החפץ חיים זצ"ל היה אומר, הנה שלמה המלך היה החכם מכל אדם, וכבר בגיל שנים עשרה קיבל נבואה. ספר קהלת היה הספר שהוא כתב בזמן מלכותו, כאשר לא היה חסר לו דבר וכל מה שהוא רצה היה לו בעושר גדול, וכמו שאומר הכתוב (מלכים א, י כא) 'אין כסף נחשב בימי שלמה מאומה', ולמדו מזה רבותינו (מדרש שיר השירים רבה פ"א ס"י, ותנחומא פרשת אחרי מות ס"א ועוד) שגם את המשקולות עשו מזהב. כשאדם היה קונה תפוחי אדמה בשוק, היו שוקלים לו אותם במשקולות של זהב... ושלמה המלך בספר קהלת אומר עשרים וארבע עתים, זה כנגד זה. 'עת לבכות ועת לשחוק ועת ספוד ועת לרקוד', 'עת לכנוס אבנים ועת להשליך אבנים', וכן הלאה. אחד מהם הוא: 'עת ללדת ועת למות'.

שאל החפץ חיים זצ"ל (הובא בספר חפץ חיים על התורה פרשת בלק דף ר"ג), הלא כל עת מכון כנגד עת ההפוך ממנו, ואם יש 'עת למות', היכן הוא ה'עת לחיות'?! אלא, אמר החפץ חיים, שאין זמן לחיות. מיד אחרי שאדם נולד, הוא כבר מת. הזמן טס וחולף מהר יותר ממה שאתה חושב, ואתה צריך לבדוק ולבחון על מה אתה מוציא את הזמן, ואיך אתה מנצל אותו. על עשיית בטןך לאלהיך?! על הבית שלך? לו יהי שתעשה את הבית שלך ארמון פאר, וכי תקח אותו אלי קבר?!

אנחנו צריכים לדעת בבירור, כי אי אפשר שיהיו שני הדברים האלו הולכים ביחד. או שאתה מבזבז את זמנך לריק ומאבד את שכלך ואת חלקך לעולם הבא, או שאתה בז לעולם הזה ובוחר בחיי הנצח. וכך כותב הרמב"ם על אותו אחד שרוצה להצליח בעניי הרוחניות שלו ורוצה להתעלות בעבודת ה', שהדבר הראשון שהוא צריך למעט בו זו אכילה ושתייה. ואמרו התוספות (כתובות קד.) בשם המדרש 'עד שאדם מבקש שיכנסו דברי תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. מדוע? - מפני שאכילה ושתייה סותרים את קניי

התורה. ואדרבה, כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל (אבות ו, ה).

וכך לימד אותנו דוד המלך (תהלים מ, ט): 'לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי'. אינו אומר 'תורתך בתוך לבי' או 'תורתך בתוך ראשי', מפני שזה פשיטא. בא דוד המלך ואומר, גם המעיים שהוא המקום היותר גשמי שיש באדם ורק אכילה ושתייה יש שם, גם את המקום הזה הפכתי להיות משכן לתורה. ואם זו היתה דרגתו של דוד המלך, לכל הפחות גם אנחנו צריכים לרצות את זה ולשאוף לדבר הזה, ולהשתדל להוסיף קדושה אפילו במעט, לפי ערכנו.

וכך אמרו רבותינו (יומא לט.), כל המקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, מקדש עצמו בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא. ולהיפך – מי שמטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה חלילה. אם אנחנו נוסיף מעט קדושה מעצמנו, הקב"ה ישפיע עלינו קדושה יתירה.

חינוך בני הבית מה עיקר ומה טפל

באמת, במשנה ברורה (סימן תקע"א אות ב') הביא את דברי הראב"ד, שאדם שבאמצע סעודתו מושך את עצמו מהאכילה, נחשב לו הדבר בשמים כאילו התענה. [וראה דברי רבינו שליט"א בספר שובי השולמית ח"י (סימן ל') עש"ב]. ואמנם, כמו שהזכרנו, יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום ויום בכל מיני אופנים ותחבולות, ואם היצר רואה אחד כזה שמושך ידו מאכילתו הוא לא מתייאש, ויש אחד כזה שאם מפסיק את הארוחה שלו ונשאר רעב, הולך ואוכל את חבר שלו כתחליף... אחד כזה עדיף יותר שיאכל וישבע, ולא יאכל את חבר שלו... כלל הדברים שאדם צריך להיות בר דעת ולכלכל את מעשיו בתבונה, ואם הוא מושך את עצמו מאכילתו לשם שמים ולא נכשל במקום אחר, גדולה מעלתו.

מי שנוהג כך הוא בעל מדרגה, אבל גם אם אדם לא נוהג בתענית הראב"ד, ואוכל כפי רצונו וישבעו, לכל הפחות עליו לדעת ולדאוג שלא להפוך את האכילה לעיקר, ולא יהיה מאותם שבדקים כל הזמן מה התחדש בתחום ומה עוד אפשר להשיג, וכיוצא בזה.

לא מזמן הייתי בבית של אדם שנקרא חרדי, ונבהלתי. בכל פינה זווית עמד אילן או עציץ. הבית שלו היה נראה כמו יער, עד שחפשתי את הקופים ואת הדובים... אצלו זה עיקר העיקרים, יש לו גידולי חורף וגידולי קיץ, ועוד הוא הוסיף שם גם אקווריום גדול עם לווייתן... הלואי והיו לו ספרים כמו שהיו לו עציצים. ואמנם לפעמים הילדים צריכים את זה ורוצים להשתעשע, אבל אי אפשר לעשות את זה לעיקר. אנחנו צריכים לדעת מהו טפל ומהו עיקר.

אולי זה מקרה אחד שלא מעיד על הכלל, אבל אין ספק שההשפעה של הרחוב בדברים האלו של ה'נבל ברשות התורה' חודרים ומשפיעים, ואנחנו צריכים למסור נפש ולעמוד

על המשמר שלא נכנס לגדר הזה. וכי ראינו לרבותינו ואבותינו שכך גדלו, באווירה כזו של תאוות וקניני העולם הזה?!

המשגיח רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל היה אומר, יש אחד שרוצה שהבן שלו יהיה בן תורה ותלמיד חכם. וכי זה בא בקלות?! בשביל שאדם יזכה שהבן שלו יתעבד לאילנא רברבא, הוא צריך להרבות בבכיה ובתחנונים להקב"ה שיעזור לו בזה. רבינו החפץ חיים זצ"ל מצא פעם את ספר התהלים של אמא שלו, וכשראה את זה עמד ובכה בכיות נוראות. שאלו אותו 'כבוד הרב, מצאת את ספר התהלים של אמא שלך, אבל למה אתה בוכה?' אמר להם החפץ חיים, אתם יודעים כמה דמעות ספוגים בדפים האלו, מהבכיות של אמא שלי שאצא בן תורה?! כמה תעניות בה"ב היו עושים אבותינו כדי שהבנים יצאו בני תורה, והיום כשאדם שומע על תעניות בה"ב הוא כבר נעשה רעב...

אמר המשגיח, אם אתה רוצה שהבן שלך יהיה בן תורה, כבר מקטנות אתה צריך לעבוד על זה. יש אנשים שקונים לבן שלהם צעצועים רבים ולא רואים בזה שום פסול, וכי מה הבעיה בזה?! איפה כתוב שאסור'... אבל, אמר המשגיח, אם אתה קונה לבן שלך סוס, תזהר שהוא לא יצא עגלון... אין ספק שלפעמים צריך לקנות לילד מה שהוא צריך, אבל תזכור היטב שהילד שומע רואה וקולט מה חשוב בבית. אם אתה קונה לו איזה צעצוע אבל מעביר את המסר שזה לא העיקר, ניחא. אבל אם הילד רואה את האבא מדבר עם אמא על המשכורת ועל מה שחסר בבית, על טיולים כאן וטיולים שם, הוא מבין שזה העיקר בחיים.

כלל הדברים, שאדם צריך להיות בר דעת. לפעמים יש צורך בעולם הזה, וכמו שהיה כמה פעמים אצל החזון איש שבא אליו מישהו והוא היה אומר לו, 'תפסיק ללמוד כמה ימים, ותסע לים. הגוף שלך עייף ואתה צריך לנוח'. אבל זה דבר שצריך שאלת חכם, ואל לו לאדם לפסוק לעצמו בקלות לקחת קנינים מהעולם הזה. יש אחד שבא ואומר 'כבר שנה שלימה שאני קורא חק לישראל, נעשיתי עייף ואני צריך לנסוע לים'... לא על זה דיבר החזון איש, אלא על אותם אלו שמייגעים את מוחם בניגיעה עצומה על התורה, ואלו לפעמים צריכים לקחת מנוחה כדי לשמור על גופם.

ואין לך אדם שלא צריך זהירות בדבר הזה. לכן הפסוק צווח ואומר 'דבר אל כל עדת ישראל', בכינוס כל בני ישראל כולם, כי אין לך מישהו שיוצא מן הכלל. והדיבור הראשון הוא: 'קדושים תהיו - פרושים תהיו'. וזו היא המצוה שנוהגת בזמן הזה יותר משאר הזמנים.

עסק התורה מוסיף שכל באדם ומיישר את דרכו

בספר שיחות מוסר של הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, כתב שיש שני דברים שיכולים לעמוד לנו כנגד המכה הזו.

הדבר הראשון הוא עמל התורה. כשאדם יושב ועמל על התורה הקדושה, הוא בונה את שכלו ומתקן את דעתו, וממילא העולם הזה נחרב אצלו. כי כמו שאמר רבינו בחיי, שני הדברים הללו הם שקולים במאזנים זה כנגד זה. אם אתה קונה עוד ועוד מקניני העולם הזה נחרב השכל, אבל אם אתה בונה את השכל, נחרב העולם הזה. כשאדם יושב ועמל על התורה וסופג בעצמו את הקדושה, לא יעניין אותו כל העולם הזה, וגם אם תציע לו כל הללי עלמא הוא יבז לזה ויאמר, 'וכי מה ערך יש לי בכל ההנאות ובכל התאוות האלו, והלא את הטרקלין אני צריך ולא את הפרוזדור'.

אחד שקצת עמל בתורה ומיישר על ידה את דעתו, מתרחק מכל עניני האכילה ולא מוצא בה שום טעם וענין, וכמו שכתב המסילת ישרים שכל מי שיש דעת בקדקדו יראה שכל תאות האכילה שהרבה אנשים להוטים אחריה, היא מאוסה וזמנית כל כך, שפלא על מי שעוסק בה בכלל. הרי ההנאה שיש לאדם מהאכילה שלו היא רק בזמן שהמאכל נמצא בין הפה שלו לבית הבליעה, ומהרגע שלעם את המאכל ובלע אותו אין לו שום נפקא מינה במה שאכל, אם אכל מאכלי מלכים בשר מפוטם ומשובח, או פת קיבר ובצל. על הרגעים הספורים האלו של ההנאה המוערת והאפסית הזו, צריכים לטרוח כל כך, לבזבז זמן וממון, ולהשטף בתאוה הזו?! ובאמת זה לא רק בהנאת האכילה כך, וכל מי שיתבונן יראה שכל ההנאות שהיצר מציע לאדם בעולם הזה וכל התאוות שהוא מושך את לבו של אדם אחריהם, אינם אלא זמן אפסי ממש. איך יתכן שאדם הולך ונותן את ממונו ואת חייו בעבור זה, בעבור כמה רגעים של הנאה?! ולו יהי שזה כשר, אבל ה'קדושים תהיו' להיכן הלך?!

אין זה אלא כי היצר מאבד לאדם את דעתו ואת שכלו. אבל מי שדבוק בתורה הקדושה הדעת שלו מתיישרת, ואז הוא רואה נכוחה את כל העולם הזה בכל עליבותו ואפסיותו.

ראיתי מעשה על גדול אחד שאמר, 'גם אני רוצה כמו כולם לזכות לחיי העולם הבא. אבל אתם יודעים מה אני רוצה שיהיה לי בעולם הבא? – דף גמרא וכוס תה... מעבר לזה אני לא צריך כלום'. ובאמת כך היה בדורות שעברו, שהסתפקו בדף גמרא ולחם שחור כדי קיום הגוף, ולא היה להם בכלל רצון ליותר מזה מעניני העולם הזה, כי התורה מחנכת ומיישרת את האדם, ומזכירה לו את ייעודו ואת תכליתו.

הלימוד והזהירות בעניני הקדושה

הדבר השני הוא הלימוד בענינים הללו, בעניני הקדושה. הפלא יועץ כותב (ערך קדושה): קדושת האדם תלוי בשמירה מכל חטא, במחשבה בדיבור ובמעשה, ובפרט, כמו שאומר רש"י, במקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה. והנה עכשיו מתקרבים ימי הקיץ, ואדם צריך לקיים את העצה של הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, לעמוד לפני היציאה מהבית

ולשטוח תפילה לפני הבורא, 'רבונו של עולם, אני עומד לצאת עכשיו אל הרחוב, אל שדה מוקשים, אנא ממך תעזור לי שלא אכשל'.

בדורות שעברו הרחוב בירושלים היה רחוב של קדושה וצניעות. לפני שנים באו צרות של רעב ובצורת על אנשי היישוב, ואז עמדו חכמי ירושלים גדולי ארץ, הלא המה הפרי חדש ועוד, והתקינו תקנות. תחילת התקנות היו בעניני קדושה, כגון, ששום אשה לא תלך למאפיה לקנות לחם. אם אתה רעב, תלך בעצמך לקנות לחם, אבל אל תשלח את אשתך למאפיה, ואז חלילה יהיה מקום בתערובת אנשים ונשים. התקנה השנייה היתה, שלא תשב אשה בחלון זה ותדבר עם חברתה שבחלון שכנגדה. פעם הרחובות בירושלים היו צרים, והיו יושבות שתי נשים בבתיהם ומדברות דרך החלונות, ואלו שעוברים למטה שומעים את הכל. זה לא מתאים, שהרי 'כל כבודה בת מלך פנימה', ואם את רוצה תלכי לבית של חברתך ותדברו שמה. זו היתה המציאות בזמנם. ועוד תקנו שם, שכל אחד שלא נשא אשה מגיל עשרים ועד גיל ששים, לא יגור בירושלים. היכן יגור?! – במוצא או באבו גוש... אבל בירושלים אי אפשר שייגורו אנשים כאלו. נתנו איזה זמן, של חצי שנה או שנה שיוכלו לישא אשה, והיה לאחר מכן מי שלא נשא אשה בזמן הקצוב יצא חוצה לעיר.

מדוע? – מפני ש'אלהיהם של אלה שונא זימה' (סנהדרין קו.). ואם רואים צרות באות על הציבור, בראש ובראשונה זה סימן שיש זימה. כך זה היה בזמנם, ועל אחת כמה וכמה בזמננו, שאנחנו יודעים מה שנעשה ואנחנו רואים כמה צרות באות על הציבור רח"ל, אשר אין יום שאין קללתו מרובה מחבירו כפשוטו ממש.

התפקיד של האדם הוא לקדש את עצמו, את עיניו ואת לבו, שהם שני סרסורי עבירה. ואם יקדש עצמו, אומר הפלא יועץ, ממילא יוכה לסדר קדושה ויתקדש כל גופו, וזהו פשט הכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם למען תזכרו... והייתם קדושים לאלהיכם'.

אנחנו נמצאים בדור קשה שהנסיונות בו עצומים, והמשגיח רבי ירוחם ממיר זצ"ל היה אומר שהנסיונות שיש בדור שלנו הם נסיונות גדולים אשר לא היו כמותם בדורות שלפנים, ואפילו בדור המבול, אמר רבי ירוחם, לא היו נסיונות כמו שיש בדור שלנו. הן בעניני המינות והאפיקורסות, כמו שאתה יכול למצוא בכל מקום אנשים שמדברים על כחם ועוצם ידם, והן בעניני הקדושה שאם אדם רוצה להתקדש הוא צריך לשמור על עצמו בשמירה מעולה, ללכת ברחובות צדיים, בשעות שאין הרבה ברחוב, וכיוצא. ואם אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מלמעלה, מקדש עצמו מעט, מקדשין אותו הרבה. תפקידנו הוא לתת את הדעת על הדברים האלו, והבא ליטהר מסייען אותו, דהיינו השי"ת יעזרנו וישלח מלאכים קדושים לעזור ולסייעו (חרדים פרק ע' ושבת מוסר פרק כ"ג). ה' יהיה בעזרנו אמן.

חידו"ת לפרשת אחרי מות

א. בענין בעשור לחדש תענו את נפשתיכם

איסור חמישה עינויים ביום הכיפורים

ויקרא (ט"ז כ"ט): "והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם, וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר בתוכם: כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו: שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשתיכם חקת עולם".

ובה תרגם בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל: "ותהי דא לכוון לקיים עלם, בירחא שביעאה הוא ירח תשרי, בעשרא יומין לירחא, תענון ית נפשתיכון מן מיכלא, ומן משתיא, ומן הויית בני ותמרוקא, ומסנא, ותשמיש ערסא, וכל עיבידתא לא תעבדון יציבא וגירורא דיתגירי ביניכון".

יומא (ע"ג ב'): "יום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה, וברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה, והמלך והכלה ירחצו את פניהם" וכו'.

והרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות שביחת עשור (פ"א ה"ד) כתב: "מצות עשה אחרת יש ביום הכיפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתייה, שנאמר תענו את נפשתיכם, מפי השמועה למדו עינוי שהוא לנפש זה הצום, וכל הצם בו קיים מצות עשה, וכל האוכל ושותה בו ביטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה, ומאחר שענש הכתוב כרת למי שלא נתענה למדנו שמוזהרים אנחנו בו על אכילה ושתייה, וכל האוכל או השותה בו בשוגג חייב קרבן חטאת קבועה. וכן למדנו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו, או לסוך, או לנעול את הסנדל, או לבעול, ומצוה לשבות מכל אלו כדרך ששוכת מאכילה ושתייה, שנאמר שבת שבתון שבת לענין אכילה ושבתון לענינים אלו, ואין חייבין כרת או קרבן אלא על אכילה ושתייה בלבד, אבל אם רחץ או סך או נעל או בעל מכין אותו מכת מרדות". ועוד עיין לרמב"ם ז"ל בספר המצוות (עשה קס"ד), ובפירוש המשניות שלו יומא (ראש פ"ח) ודוק היטב.

ובתב מרן ז"ל בשלחן ערוך אור"ח (סימן תרי"א ע"א): "יום הכיפורים לילו כיומו לכל דבר. והדברים האסורים בו: מלאכה, אכילה, שתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמיש המטה, ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה".

ובבר מפורסמת ונודעת המחלוקת הגדולה של רבותינו הראשונים כמלאכים ע"ה אם איסור חמישה עינויים ביום הכיפורים הוא מן התורה או מדרבנן, והרמב"ם ודעימיה ז"ל סוברים ששאר עינויים אסורים ביום הכיפורים מן התורה, אבל הרא"ש ודעימיה ז"ל סוברים ששאר עינויים מדרבנן אסורים ביום הכיפורים, והדברים ארוכים ועיין בית יוסף וב"ח כאן, והגאון מקושטא רבי יעקב ארגואיטי ז"ל בשו"ת ירך יעקב (אור"ח סימן ל') האריך מאד בענין עש"ב, ועיין בבאיור הגאון מהרי"פ פלא ז"ל לספר המצוות דרב סעדיה גאון ז"ל ח"א (עשה נ"ד), וח"ג (עונש ג'), ובספר משנה ברורה (סימן תרי"א בשער הצינון), ולמו"ז הגאון ז"ל בכף החיים שם (אות ה'), ובדברינו לקמן.

ובאמת בעניותי תמה אני על עצמי ונעלם ממני מדוע רבותינו ז"ל המדברים בענין אין גם **אחד** מהם (ממה שאני ראיתי כדלקמיה) שיזכיר דברי התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל הנ"ל דקרי בחיל שאיסור חמישה עינניים ביום הכיפורים מן התורה, שכך תרגם: בירחא שביעאה הוא ירח תשרי, בעשרא יומין לירחא, תענון ית נפשתיכון מן מיכלא, ומן משתיא, ומן הויית בני ותמרוקא, ומסנא, ותשמיש ערסא, וכל עיבידתא לא תעבדון יציבא וגיורא דיתגייר ביניכון", והמעין יראה ויבין כי ריהוט לשונו של התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל מורה בעליל שסובר שחמישה עינניים הם מן התורה, וכבר כתב בספר תורה תמימה בראשית (ל"ה אות ז'): "תרגום ליונתן בן עוזיאל לתורה כידוע כל דבריו נובעים מברייתות ומדרשים" ודוק היטב.

ואין לדחות דאין למדין מדברי התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל כיון שאין למדים מן המדרש - דליתא להא, ואביא דברי תנא גדול ראש גולת אריאל דודי זקיני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו שו"ת רב פעלים ח"ג (סימן כ"ב) שעסק שם אם חיוב עונג שבת מן התורה, וכה כתב: "מציינו לתנא הגדול יונתן בן עוזיאל בתרגום שלו בפרשת כי תשא על פסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם, שתרגם וינטרון בני ישראל את שבתא למעבד תפנוקי שבתא לדריהון קיים עלם ע"ש, נמצא דסובר דעונג שבת הוא מצוה מן התורה דהא מתרגם קרא בהכי וכו', ודוחק לפרש דבריו שהוא אסמכתא בעלמא" עכ"ל. ומינה נמי לנדון דידן דהוא שוה בשוה ממש ודוק היטב.

ותו אף אם ירצה המתעקש לדחות שלתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל אכן יש תורת מדרש ואין ללמוד ממנו, נשיבו דבר ונאמר דליתא להא, דלא שייך כאן לומר דאין למדים הלכה מאגדה ומדרש, דזה דוקא כשבתלמוד מבואר ומפורש דלא כמדרש, אבל כל שבתלמוד אין מבואר להיפוך מהמדרש - נקטינן כדברי רז"ל במדרש, וזה ידוע ומפורסם, וכך דעת **רוב הפוסקים**, וכדכתב כן הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו גנזי חיים (מערכת א' אות נ"ג) ע"ש, ועיין לו גם בספרו שו"ת לב חיים ח"ג (סימן צ"ט), ולבנו הגאון רבי אברהם פאלאגי ז"ל בספרו אברהם אזכור (מערכת א' כלל קנ"ד) ע"ש.

ועיין מה שבאו בזה בארוכה והביאו בזה דברות רבותינו ראשונים ואחרונים - הגאון רבי יוסף זכריה שטערן ז"ל בשו"ת זכר יהוסף (מאמר תהלוכות האגדות פרק ל"ב), ורבינו הגאון חת"ם ז"ל בספרו שדי חמד (מערכת א' כלל צ"ה) ובפאת השדי (שם כלל ט"ל) ובשו"ת יד סופר ערלוי (סימן כ"ט דק"י ע"א וע"ב), עיין שם נפלאות עוזו תורתם זיע"א.

ובספר שדי חמד שם הביא מדברות הגאון חיד"א ז"ל שכתב כן בהרבה מקומות, ויש עוד להוסיף על דבריו שכן כתב בפשיטות הגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן צ"ב אות א'): "ואף דאין למדים הלכה ממדרש - הדבר ברור דבמידי דלא איתפרש בתלמודא למדין, וכמו שכתב הפרי חדש ז"ל בספר מים חיים ברכות (פ"ה מ"ד) עכ"ל, ועיין בקול הרמ"ז ובתוספות רבי עקיבא איגר ז"ל למשנה ברכות שם, ובכל אשר ציינתי בחיבורי זרע חיים (שם סימן י"ד דף צ"ג ודף צ"ד), ובחיבורי ציון יעקב שעל ספר מחנה אפרים (דף ל"ד), ובחיבורי תורת יעקב בהוספות (דף תתקכ"ה) וכתבנו עוד במקומו בס"ד.

והנה כל הראיות שהביאו רבותינו התוספות והרא"ש ז"ל שאיסור חמישה עיניים הוא מדרבנן נגד שיטת הרמב"ם ז"ל, כבר תירצום היטב שאר רבותינו הראשונים ז"ל כמו הר"ן ז"ל יומא שם ועוד. והראיה החזקה שהביא הר"ן ז"ל שאיסור זה מן התורה גם כן תירצו האחרונים אליבא דהרא"ש ז"ל עיין במצויין לקמן.

ואם כן אחר שאין לנו ראיות גמורות וחלוטות מהתלמוד הבבלי בענין זה, וכל שיטה מסבירה דבריה ומעלה אותם עם דברי התלמוד הבבלי שממנו הוראה יוצאה, מהרהר אני ושואל מדוע דברות רז"ל במקום אחר לא יכריעו במחלוקת הראשונים זו, הגע בעצמך אם במחלוקת הנ"ל היינו מוצאים ירושלמי ערוך ומפורש כאחת השיטות, וכי לא היינו אומרים שדברי הירושלמי יכריעו המחלוקת, וכאותה שיטה שהירושלמי נקט - כך הלכה וז"ב.

וגדולה מזו לימדנו רבותינו שאפילו מספר הזהר הקדוש שאינו מדרש הלכה, נקטינן כוותיה ודבריו מכריעים במחלוקת רבותינו הראשונים, כל שאין ראיה נגדו מהבבלי, וכה כתב הגאון האדיר רבי אליהו רגולר זצ"ל בספרו יד אליהו חלק הכתבים (סימן נ' ד"ל ע"ג וע"ד): "אקדים מאמר ידוע לכל בעלי גמרא וסברא, אשר כל מה שאינו מפורש ומבואר בתלמוד הבבלי והוא מעיקרי הד"ת אנחנו סומכים על מה שהסכימו רבותינו המקובלים הראשונים הגאונים אשר היו לנו לעינים וכו', וכל זאת היה אף קודם שנתגלה אור שבעת הימים ספר הזהר הקדוש, כגון בדור הרוקח, והראב"ד ובנו רבי יצחק סגי נהור, והרמב"ן, ולפניהם כמה דורות, קל וחומר בן בנו של קל וחומר מהעת אשר זכה העולם להתגלות אור ספר הזהר, וכי לזה אנחנו צריכים אשר מחוייבים כל ישראל לקיים מה שנאמר בכל מקום בספר הזהר שאינו חולק על ההלכה שפסקו האמוראים, כמו שאנחנו מחוייבים לקיים מה שנאמר בירושלמי ובתוספתא אשר כל ישראל מקיימים ההלכה מן הירושלמי ומן התוספתא אשר העתיקו רבותינו הרי"ף והרמב"ם, וגם מעט יש ברמב"ם שסומכים על הירושלמי אף במה שחולק על הבבלי וכו', ועוד גדולה מזו אשר בכמה מקומות דפליגי הפוסקים בפירוש התלמוד - ודאי יש לסמוך על דברי ספר הזהר להכריע בין הפוסקים, ובזה לא יפקפק שום איש מי שיש לו מוח בקדקדו" עכ"ל.

ובבר מצאתי שכיוצא בזה כתב גאון קדמון רבי אברהם הלוי ז"ל בשו"ת גינת ורדים חלק או"ח (כל ב' סימן י"ג): "וראשית דברי אקדים לומר שכבר דרך סלולה היא לפנינו שכבשוה אבות העולם, שבכל מקום שלא נמצא שהתלמוד חולק על ספר הזהר ועל ספרי הקבלה - ראוי לנו לעשות כמותם ולא לנטות מהן כלל, אכן במקום שהתלמוד חולק עליהם, אין לנו אלא דברי התלמוד וכו', ואם כן אפילו היה הרא"ש ז"ל אומר כן בפירוש, מכיון שאין לו ראיה נכוחה מן התלמוד, לא הוה צייתנא ליה, דלא הוה אלא סברא ידידה, משום דאנן סהדי דאלו הוה שמיע ליה דברי ספר הזהר בזה הוה הדר ביה, כדאמרין על האחרונים שפוסקים הפך דברי גאונים ראשונים שלא באו ספריהם לידם שאילו ראו דברי ראשונים הוה הדרי בהו ומבטלים דעתם מפני דעת הראשונים, צאו וראו כמה דינים פסק מרן הרב בית יוסף משם ספר הזהר אשר אין זכר למו בתלמוד כלל, ועשאן הלכות קבועות, ונדון זה דידן הוי כהאי גוונא שמן התלמוד אין ראיה לא לכאן ולא לכאן, ובספר הזהר פירש שיש קפידא בדבר, שראוי לתפוס לענין הלכה כסברת הזהר" עכ"ל. והדברים ארוכים ונתבאר במקומו בס"ד.

ולפי זה אחר שנחלקו רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל אם שאר עינויים ביום הכיפורים מן התורה, וכל הראיות מהתלמוד שהביאו להכריע כשיטה זו או השניה דחו ותירצו, מדוע דברי חז"ל המפורשים בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל הנ"ל לא יכריעו שאיסור זה מן התורה הוא, ואטו דברות חז"ל בתרגום הנ"ל גריעי מדברי הירושלמי וספר הזהר הקדוש אתמהא. ולפיכך כל עוד שלא מצאנו דרך לדחות הראיה מדברי תרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל יש לנו לקבוע שהלכה ששאר עינויים אסורים מן התורה, ועיין עוד מה שכתבתי בזה בחיבורי שובי השולמית ח"ט הנ"ל וצרף לכאן. [ולדחות דברי התרגום הנ"ל הוי אסמכתא, או אין למדין מהמדרש וכו' - כבר כתבתי דחיות אלו דחיות ואינם עולות בשם, וכדכתב להדיא ברב פעלים הנ"ל].

והשתא דאתינן להכי שהתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל סובר דחמישה עינויים אסורים מן התורה, יש לנו ראייה נוספת שאכן כן דעת הרמב"ם ז"ל, וכמבואר באר היטב בחיבורי שובי השולמית ח"ט הנ"ל, שהנה בספר היקר פרדס יוסף ויקרא (י"א ג' דקכ"ו ע"ב) כתב: "ותרגום יונתן בן עוזיאל דברים (י"ד כ"א) כתב בטעם בשר בחלב "לית אתין רשאין למיבשלא כל דכן למיכל בשר בחלב", וזה כדברי הרמב"ם ז"ל בספר המצות (לאוין קע"ב), **ויש עוד דברים שדברי רמב"ם מתאימים עם דברי תרגום יונתן בן עוזיאל**, כמו שכתב בהלכות סוטה (פ"ג הכ"ב) דסוטה ששתתה ונמצאת טהורה **פניה מזהירות ע"ש**, ובתלמוד לא נמצא זה, ורק נמצא כן בתרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר ה' כ"ח) ותפק זכיה **זויה מנהר**, וברמב"ם הלכות סנהדרין (פ"ג ה"ח) והוא נגד דברי התלמוד, ועיין דרישה חו"מ (סימן י"ח), אמנם כן הוא בתרגום יונתן בן עוזיאל דברים (ט"ז כ"א), ועיין בהגהות הגאון רבי חיים העללער לספר המצוות שם ע"כ. ועיין היטב בדברי הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו בית האוצר (כלל ס"א סוף אות ו' דס"ט ע"ד) ודוק.

הרי לנו שהתרגום לתורה המיוחס ליונתן בן עוזיאל שימש **מקור גדול לפסקי הרמב"ם** ז"ל, וגם מכאן יש למצוא ראייה לזה שהרמב"ם פסק חמישה עינויים ביום הכיפורים מן התורה, והן הם דברי התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל וכנ"ל.

וראיות ודוגמאות נוספות שמשנת הרמב"ם ז"ל כתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל - תמצא בחיבורי יד סופר ח"ב (סימן ג' הערה ד' דף ל"ב, ודף ס"ז), ובחיבורי ברית יעקב (סימן כ"ח הערה ג'), ועיין בחיבורי אור משה (סימן י"ד דף ס"ז), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ג (סימן כ"ז), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן כ"א), ובחיבורי מאמר יעקב (סימן ו') ובשאר חיבוריי. [ועיין היטב בהערת הרה"ג רבי חנוך זונדל גרוסברג ז"ל שבסוף ספר אוצר הפוסקים ח"א (דק"ע ע"ג) ודוק].

* * *

ודע דמה שכתב הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל ברב פעלים לעיל: "מצינו לתנא הגדול יונתן בן עוזיאל בתרגום שלו", וכזאת ראיתי שכתב הגאון משאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל בספרו היקר טהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת ט' כלל כ"ב) שכתב בתרגום יונתן (ר"פ חוקת) אמר דאין ולד מטמא אלא כשכלו לו חדשיו והוא בר קיימא, ואפשר אם רבי יוחנן במסכת נזיר (מ"ט ב') היה רואה דבריו של **האי תנא [יונתן בן עוזיאל] הוה הדר ביה ע"ש**.

אבל כבר נתברר שתרגום התורה המיוחס ליונתן בן עוזיאל, אינו מהתנא יונתן בן עוזיאל תלמיד הלל הזקן (סוכה כ"ח א'), ורק התרגום על ספרי הנביאים יצא מהתנא יונתן בן עוזיאל (מגילה ג' א'), ועיין בדברי החיד"א ז"ל בספר שם הגדולים חלק ספרים (מערכת ת' סוף אות צ"ו), ובאריכות בשו"ת זכר יהוסף (סימן קכ"א), ולגאון רבי יעקב שור ז"ל בהגהות עתים לבינה על ספר העתים (סימן קע"ה אות נ"ב), ובספר יד אפרים ביליצר, עיין שם.

ורבינו הגאון חיד"א ז"ל במקומות הרבה דן בענין זה של תרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל - עיין לו בקונטרס העלם דבר (אות מ"ז), ובספרו קשר גודל (סימן כ' אות ה'), ובספרו מחזיק ברכה יו"ד (סימן ס"א אות ג'), ובספרו שו"ת חיים שאל ח"א (סימן צ"ג אות ג'), ובספרו פתח עינים ראש השנה (ח' א'), ומגילה (ג' א'), ופרה (פ"ג מ"א), ובספרו מראית העין מגילה (כ"ח א'), ובספרו כסא רחמים לאבות דרבי נתן (פרק ל"ו), ובהגהותיו ניצוצי אורות שעל ספר זהר הקדוש ח"א (דפ"ט ע"א) ועוד.

והגאון מהר"צ חיות ז"ל במאמר אגרת בקורת שלו, וביותר במאמר אמרי בינה (סימן ד') רצה לומר שתרגום התורה המיוחס ליונתן בן עוזיאל הוא מזמן מאוחר אחר חתימת התלמוד עיין שם (דף תתקט"ו ע"ב ודף תתקי"ח ע"ב) ועוד בהרבה מקומות שם, ועיין מה שכתבו על דבריו הגאון רד"ל ז"ל בהקדמתו לפרקי רבי אליעזר (אות ב' די"ב ע"ג) ובביאורו שם (פרק ל' אות נ"ח), ובשו"ת זכר יהוסף (שם ד"ה והנה בתהלים), ועיין בהגהות עתים לבינה שם שהראה שכבר בכמה מקומות בתלמוד ירושלמי מוזכר מה שמתורגם בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל ועיין בדברינו במנוחת שלום חי"ב (סימן נ"ט) ואכמ"ל. [ועיין לרוו"ה ז"ל בהבנת המקרא סוף חומש שמות (ד"ד ע"ד) ודוק].

ובענין זה של תרגום יונתן בן עוזיאל והמסתעף - עיין מה שכתבתי בחיבורי ברית יעקב (סימן כ"ה הערה ג'), ובחיבורי יגדיל תורה ח"א (סימן ס"ו, וסימן פ"ד), ובחיבורי תורת יעקב (סימן ר"ג) ובהוספות (דף תתצ"ג ודף תתקמ"ב) עש"ב ועיין גם במאמריי במאסף היקר "ישורון" בכמה מקומות, ובחיבורי ברית יצחק (הוצאה שניה דף פ"ה), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן כ"א), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ה (סימן ל"ה הערה ט'), ובחיבורי מנוחת שלום חי"ב (סימן נ"ט) ושם נסמן בארוכה, ובס"ד נתבאר היטב במקומו ואכמ"ל.

ודע כי מה שעמדתי לעיל בדברי הגאון רבי אברהם הכהן ז"ל בשירי טהרה הנ"ל שכתב דתרגום יונן על התורה הוא מדברי התנא יונן בן עוזיאל ואם האמורא רבי יוחנן היה רואה דבריו היה חוזר בו כנ"ל עכשיו מצאתי לו לגאון רבי אברהם הכהן ז"ל עצמו בספרו טהרת המים (מערכת ת' כלל ז') ששם כבר ראה והביא דברי הגאון חיד"א ז"ל בשם הגדולים דתרגום יונתן הוא מאמוראי בתראי, והוא ז"ל סיעו ע"ש, וכאן בשירי טהרה לא זכר דברי עצמו, והוא מהתימה. ועיין בזה בחיבורי הנכחי (במדבר סימן) וצרף לכאן.

ב. בענין כמעשה ארץ מצרים וארץ כנען לא תעשו

תש"ע.

ויקרא (י"ח ג'): "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו, וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו, ובחקתיהם לא תלכו".

ופירש רש"י ז"ל: "כמעשה ארץ מצרים, מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל".

ובתב הרמב"ן ז"ל דברים (י"ז ט"ז) על הפסוק רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה: "וטעם המצות הזאת, מפני שהיו המצרים והכנענים רעים וחסאים לה' מאד, כמו שאמר כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען וגו', והנה רצה ה' שלא ילמדו ישראל ממעשיהם, והכרית בכנענים כל נשמה ואמר לא ישבו בארצך, והזהיר במצרים שלא נשב אנחנו בארצם", וכן הוא בדברי רבינו בחיי ז"ל שם.

ומקור דברי רש"י ז"ל הם מדברי רז"ל מהספרא והובא בילקוט שמעוני שם (רמז תקפ"ו): "וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם. אני ה' שאמרת והיה העולם [אני דיין] אני מלא רחמים. אני דיין להיפרע ונאמן לשלם שכר, אני הוא שפרעתי מדור המבול ומאנשי סדום ומן המצרים, ועתיד ליפרע מכם אם תעשו כמעשיהם.

ומנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים, תלמוד לומר כמעשה ארץ מצרים לא תעשו. ומנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר כמעשה ארץ מצרים לא תעשו. ומנין למקום שישבו בו ישראל שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר אשר ישבתם בה לא תעשו. ומנין שישבתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו, תלמוד לומר אשר ישבתם בה לא תעשו. ומנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן הכנענים, תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו. ומנין שהדור האחרון התעיבו מעשיהם יותר מכולן, תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען לא תעשו. ומנין מקום שבאו בו ישראל וכבשו התעיבו מעשיהם מן הכל, תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו. ומנין שביאתן של ישראל גרמה את כל המעשים האלו, תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו" עד כאן דברי הספרא, ועיין בדברי הרא"ם ז"ל על פירוש רש"י שם.

וראיתי בספר כלי יקר ויקרא שם שכתב: "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה וגו', לרבותא נקט אשר ישבתם בה, וכן אשר אני מביא אתכם שמה, כי מסתמא יוסף בירר לאחיו ולבית אביו המקום שאינו מקולקל כל כך כדי שלא ילמדו ממעשיהם הדורות הבאים, וכן מסתמא הקב"ה בירר לישראל המקום [בארץ כנען] שאינו מקולקל כל כך כדי שלא ילמדו מהם, שהרי נאמר (שמות כ"ג ל') מעט מעט אגרשנו מפניך, וקודם שיגרש את כולם יש לחוש פן ילמדו ממעשיהם, על כן אמר שאפילו כמעשיהם לא תעשו וקל וחומר לשאר תועבות מצרים אשר לא ישבתם בהם, וקל וחומר לשאר האומות.

אבל לפירוש רש"י ז"ל שפירש בהפך זה ממש, קשה וכי סלקא דעתך לומר שדווקא כמותן אשר

ישבו בהם ואשר אני מביא אתכם שמה המקולקלים מכולם לא יעשו, אבל יעשו כמעשה אותן שאינן כל כך מקולקלין, חלילה מלומר כן, אלא לרבותא נקט, וכדי שלא יהיה לישראל מקום לטעות בהם ולומר מאחר שהושבו בארץ גושן, ודאי הטעם לפי שאין מעשיהם מקולקלים כל עיקר, וכן מאחר שהקב"ה מביא אותנו אל ארץ זו ודאי אין מעשיהם מקולקלים, ומה שגרשו מארצם היינו לפי שישבו בארץ לא להם שהרי הכנעני היה הולך וכובש הארץ מזרעו של שם, על כן הוצרך הקב"ה להודיע שגם המה מעשיהם מקולקלים, ואם לא כל כך כזולתם, מכל מקום כדי בזיון וקצף יש במעשיהם וקל וחומר לזולתם".

ובעניותי לא הבנתי דבריו היטב מה שטען על פירוש רש"י ואטו דברי רש"י הם ומעצמו פירש כן, והרי הם דברות רבותינו ז"ל בספרא כנ"ל. ועיין.

ודע כי בביאור דברי הספרא "ומנין ששייבתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו, תלמוד לומר אשר ישבתם בה לא תעשו", פירשו רבותינו המפרשים ז"ל ששייבתם של ישראל גרמה **למצריים** לבוא לעוונות והפשעים הגדולים שעשו, וזו לשון הראב"ד ז"ל פירוש מאותו עון ששיעבדו בישראל באו לידי עבירות הללו כדי שיתחיבו ויפלו לפניהם לפי שעבירה גוררת עבירה, ורבינו הלל בפירושו לספרא שם כתב: "ומניין ששייבתן של ישראל גרמה לכל המעשים הללו כלומר שייבתן של ישראל גרמה **למצריים** לכל מעשיהם הללו שהתעבדו מעשיהם".

ורבינו הגדול הגר"א ז"ל באדרת אליהו ויקרא שם כתב: "וישיבתן של ישראל גרמה **למצריים** למעשים הללו, וכן ביאתם של ישראל גרמה לכנענים, שנאמר אשר אני מביא אתכם שמה, ומקיש מעשה מצרים לכנענים ומעשה כנענים למצרים", וכן הבין בספר כתב סופר על התורה שם.

ורבינו החפץ חיים ז"ל בביאורו לספרא שם כתב: "שייבתן של ישראל גרמה, נראה לי ביאורו לפי שמצינו כמה פעמים דרחמי השי"ת הוא על כל בראיו ואפילו על אומות העולם, וכמו שמצינו בנינוה ששלח אליהם את יונה בן אמיתי לעוררם לתשובה כדי שלא יכלו, וכמו שהשיב הקב"ה ליונה ואני לא אחוס וגו', ולענין הכנענים עזבם השי"ת במעשיהם הרעים עד אשר קאה אותם הארץ אלא מפני שהיתה הארץ מוכנת לישראל לבוא שמה".

ותנח אני על עצמי ונעלם ממני מדוע רבותינו גאוני הדורות ז"ל פירשו כך שישראל הם שגרמו **למצריים** להתעב ולפשוע, ולכאורה הביאור "שייבתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו", דהיינו מפני שישראל ישבו בין המצריים, שייבתם זו גרמה לישראל שהתקלקלו, וככתוב בספר דברים (כ"ו ו) וירעו אותנו המצרים וגו' דהיינו שהמצריים עשו אותנו את בני ישראל רעים שלמדו ממעשיהם המקולקלים, וכדפירשו באור החיים, ובפנים יפות, ובהעמק דבר דברים שם, וכבר כתבו כן בספר שפתי כהן במדבר (כ' ט"ו), ובכלי יקר שמות (א' ט), ועיין בספר אפריון שמות (ל' י"ב) ועוד. [ועיין בחיבורי הנכחי סימן וצרף לכאן].

שנא תאמר דמסיפא דספרא יצא להם לרבותינו לפרש כן שישראל גרמו למצריים לפשוע שכן שנינו שם: "ומנין שלא היתה אומה באומות שהתעבדו מעשיהם יותר מן הכנענים, וכו', ומנין מקום שבאו בו ישראל וכבשו התעבדו מעשיהם מן הכל, וכו', ומנין שביאתן של ישראל גרמה להן את כל המעשים האלו, תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו", והרי

אמרו גבי אנשי כנען שביאתן של ישראל לארץ היא גרמא להן את כל מעשה ההשחתה, ומינה תלמד גם לרישא דספרא גבי בני מצרים, ולכן פירשו רבותינו הנ"ל דברי הספרא **שישראל** הם שגרמו למצרים שנתקלקלו.

אבל בעניוטי הדברים צל"ע, שהרי עוד קודם שבאו בני ישראל לארץ ישראל כבר היו אנשי כנען מושחתים ומקולקלים, ולכך מזהירים השי"ת שישמידום ולא ילמדו ממעשיהם, וככתוב בספר בראשית (ט"ו) "כי לא שלם עון האמרי עד הנה", הרי שכבר אז בזמן אברהם אבינו ע"ה אנשי כנען קלקלו והשחיתו אלא שאז עדיין לא נתמלאה סאתם. [והיינו נמי אזהרת אברהם ויצחק שלא יקחו נשים מבנות כנען. **עמנואל**].

ובספר שמות (כ"ג כ"ג): "כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבوسی והכרתיו, לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם וגו' לא תכרת להם ולא להיהם ברית וגו' לא ישבו בארצך פן יחטיאו אתך לי כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש" הרי דאזהר רחמנא לבני ישראל עוד קודם כניסתם לארץ ישראל מפני קלקולי אנשי ארץ כנען ודוק.

וקלקול יושבי ארץ כנען עוד קודם ביאת בני ישראל לארץ ישראל, מבואר גם בספר במדבר (ל"ג ג"ב): "והורשתם את כל יבשי הארץ מפניכם ואבדתם את כל משכיתם ואת כל צלמי מסכתם תאבדו ואת כל במותם תשמידו וגו', ואם לא תורישו את יבשי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם וצררו אתכם על הארץ אשר אתם ישיבים בה, והיה כאשר דמית לעשות להם אעשה לכם", ופירש הרמב"ן ז"ל שם: "יאמר כי ינקרו עיניכם להטעות אתכם ולא תראו ולא תבינו, וילמדו אתכם **בכל תועבותיהם**, ולעבוד את אלהיהם, כמו שאמר לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבוד את אלהיהם" וכתב הרב הספורנו ז"ל שם: "והיה כאשר דמית לעשות להם אעשה לכם. כי תזנו אחרי אלהיהם בלי ספק" ודוק.

והיינו דהתאונן ובכה דוד המלך ע"ה בספר תהלים (ק"ו ל"ד): "לא השמידו את העמים אשר אמר ה' להם [בכניסתם לארץ ישראל כדפירשו רש"י ורד"ק ומצודת דוד], ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ויעבדו את עצביהם ויהיו להם למוקש, ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם לשדים, וישפכו דם נקי דם בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען ותחנף הארץ בדמים, ויטמאו במעשיהם ויזנו במעליהם" ודוק.

ולדרכנו יש לפרש גם סיפא דברייתא דספרא "ומנין שביאתן של ישראל גרמה להן את כל המעשים האלו", הכוונה שביאתן של ישראל לארץ ישראל גרמה להן **לבני ישראל** שנתקלקלו מרוע מעשיהם של אנשי כנען המושחתים וכנ"ל, וזה מתאים גם עם הרישא שאנשי מצרים קלקלו את בני ישראל וכדכתיבנא ודוק.

תהלים (ק"ד א'): "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז, היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו".

ויש לפרש שהמקרא אומר שבהיות בני ישראל גולים בארץ מצרים, שני קלקולים וחסרונות היו להם, אחד **שארץ מצרים** עצמה ערות הארץ טמאה היתה ומקלקלת ומשפיעה לרעה על יושביה, כנודע, וזו לשון רבינו הגדול החתם סופר ז"ל במדבר (ל"ו י"א): "אפילו המקום גורם בבוא אדם אל מקום אשר כבר נכשל בו אדם בשום עבירה מהעבירות, אף על פי שעתה אין שם אותו האדם, מכל מקום כבר נמשך שם טומאת זוהמת הקלי", והיושב שם מעותד לחטוא בהנה, וגדולה מזה אפילו על ידי מחשבת חושב לעבור עבירה או אפילו בעל עבירה שחשב לישב באותו מקום כבר פעלו מחשבתו ומשוי ליה מקום רע", והאריך בזה בספר בית הלוי (ר"פ נח) עיין בדברות קדשו היקרים.

והסרון נוסף **שאנשי** ארץ מצרים היו רעים וחסאים לה' מאד ובזה קלקלו את בני ישראל וירעו אותנו מצרים שעשו אותנו רעים כנ"ל, וזהו שאמר דוד בצאת ישראל ממצרים [ארץ טמאה] בית יעקב מעם לוועז [אנשים רשעים ורעים], אז היתה יהודה **לקדשו**, כלומר שנהיו לו לגוי קדוש וכדכתב הרד"ק ז"ל תהלים שם, ודוק היטב. [לדרכו של אמה"ג שליט"א יש לפרש היתה "יהודה" היינו ארץ יהודה שבה נבנה בית המקדש וכו', ו"ישראל" ממשלותיו היינו עם ישראל. **עמנואל**].

ג. בענין ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה הוא

ויקרא (י"ח כ"ב): "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה הוא".

וראיתי במדרש לקח טוב שם (דנ"ב ע"א) שכתב: "תועבה היא התעיבו הכתוב יותר מן החמור, שהחמור אינו בא על החמור, אלא על החמורה, וזה התעיב דרכו יותר מן החמור ומן שאר כל בהמה ועוף". ונתעוררתי בס"ד דיש להבין מדוע נקט ופירש **חמור** דוקא.

והנה בספר שפתי כהן על התורה ויקרא (כ' י') על הפסוק: "ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנאף והנאפת" כה כתב: "ואמר הנואף כתיב הנאף וקרי הנואף, לרמוז על קבלת האחרונים שאמרו שעתיד להתגלגל בכושי ויבוא על אשת חבירו ויהרגנו, ולזה אמר הנואף שעדיין עתיד לנאוף, ולזה מות יומת, אחת כאן ואחת בגלגול כושי, ויש אומרים שיתגלגל בחמור, וזהו סוד כי תראה חמור שונאך כקבלת חז"ל".

ומבואר בשפתי כהן שהנואף יחזור בגלגול "חמור" - יתכן לומר כיון שהחמור הוא נואף שאין כמותו מה שלא נמצא בשאר בעלי חיים שמנהגו לבוא אף על אמו, וכמו שכתב בפירוש המיוחס לרש"י תענית (כ"ג א' ד"ה רמכ), והיינו נמי דקאמר קרא **בשר חמורים בשרם**, ועיין בדברי הרמב"ן ז"ל ויקרא (י"ח ב'), ובחיבורי תורת יעקב (סימן רכ"ז), ומה שכתבתי בחיבורי הנכחי לקמן (סימן) וצרף לכאן.

ובזה יאירו בס"ד דברי מדרש לקח טוב הנ"ל, שעם שמצינו בחמור דבר זה שבא על אמו, מכל מקום לא בא אלא על הנקיבה ממינו ולא בא על זכר וזה מתועב ממנו ודוק.

וראה נא כי תיבות הפסוק "זכר לא תשכב" עולים סך תתק"פ, והוא בגימטריא "מלמד מתועב מן החמור" ודוק.

ד. בענין משכבי אשה

ויקרא (י"ח כ"ב): "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה הוא", ועוד שם (כ' י"ג): "ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם כם".

ופירש רש"י ז"ל בפרק כ': "משכבי אשה, מכניס כמכחול בשפופרת", ונתעוררתי בדקדוק גדול מדוע רק כאן בפרק כ' רש"י ז"ל פירש המושג משכבי אשה, ולא במקום הראשון שנזכר בתורה שם לעיל פרק י"ח, וצ"ב.

ועצם הדבר שכתב רש"י ז"ל: "משכבי אשה, מכניס כמכחול בשפופרת", יש לי להבין דהא לא קיימא לן כך, כדאמרו במסכת בבא מציעא (צ"א א') ומסכת מכות (ד' א'), וזו לשון הרמב"ם הלכות איסורי ביאה (פ"א ה"ט): "אין העדים נזקקין לראות המנאפים שהערו זה בזה והכניס כמכחול בשפופרת, אלא משיראו אותן דבוקין זה עם זה כדרך כל הבעולין הרי אלו נהרגין בראיה זו, ואין אומרים שמא לא הערה מפני שחזקת צורה זו שהערה", והגאון מבי"ט ז"ל בספר קרית ספר הלכות איסורי ביאה שם כתב: "משיראו המנאפים דבוקים זה בזה כדרך כל הבעולים נהרגים בראיה ואין צריך לעדים שיראו כמכחול בשפופרת דלא הזיקתן תורה להסתכל כל כך, ולישנא דקרא דכתיב בעריות שכיבה וגילוי ערוה הכי משמע כדרך המנאפים, אי נמי דסמכינן חזקה מדאורייתא וחזקה צורה זו היא שהערה".

ואולי רש"י ז"ל רק מפרש המושג "משכבי אשה", אבל לא נחית לדינא שאכן כך צריך להיות כדי להתחייב, ולא עיינתי כלל כעת, וכבר נודע שדרך רש"י ז"ל בפירוש התורה לפרש כפשוטו ולא נחית לפרש כהלכה ועיין מה שהבאתי בזה מפי סופרים וספרים בחיבורי כנסת חיים (דף י"ד, ודף ג"ו, ודף ג"ט), ובחיבורי יד סופר ח"ב (דף פ"ו) עש"ב, ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (דף י"ד, ודף ט"ו) עש"ב, ועוד רשום אצלי שיש לעיין באור שמח הלכות איסורי ביאה שם, ועוד לו בהלכות אישות (פכ"ד הט"ז).

ועכשיו מצאתי בספר פנים יפות ויקרא שם (כ' י"ג): "ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה וגו. פירש רש"י מכניס כמכחול בשפופרת, לכאורה היה נראה כוונתו משום דאמרינן ביבמות (ג"ד ב') המערה בזכור מהו בזכור משכבי אשה. כתיבא וכו', פירש רש"י וכיון דבאשה הוי העראה משכב ממילא איתסר בזכור, דהא בזכור כתיב משכבי אשה עכ"ל, וסבירא ליה כמאן דאמר שם (ג"ה ב') העראה זו הכנסת העטרה, אבל לפי מה שפירש רש"י גבי נדה (י"א ב') העראה זו נשיקה, אינו מובן כוונתו בזה.

ונראה לפרש לפי מאי דאיתא במכות (ד' א') אמר שמואל מנאפים משיראו כמנאפים דהיינו דאין צריכין לראות כמכחול בשפופרת, אלא שוכבין זה על זה בקירוב בשר כפירוש רש"י, ונראה הטעם בזה דעשאה התורה ספק זה כוודאי דמסתמא יצרו תוקפו, וכבר כתבנו בספר מקנה

אה"ע (סימן מ"ב) דמהאי טעמא אמרו בסנהדרין (כ"ו ב') החשוד על העריות כשר לעדות משום דיצרו תוקפו, והנה התוספות סנהדרין (ט' ב' ד"ה לרצונו) והרא"ש שם (פ"ג סי"ג) כתבו הא דפלוני רבעני לרצוני פסול לעדות, משום דמשכב זכר אין יצרו תוקפו כל כך, וכן צריך לומר הא דאמר במכות (ו' א') רובע יציל משום דהוי ליה רשע, היינו משום דאין יצרו תוקפו כל כך, וכתבתי הוכחה מדלא מקשה מכל נואף ונואפת דכתיב בתורה קודם לרובע ונרבע, אלא דהתם יש לומר דאינו פסול לעדות משום דיצרו תוקפו, לפי זה יש לומר דהא דאמר שמואל דהעדים אין צריכים לראות כמכחול בשפופרת, היינו דוקא בעריות, אבל בזכור דאין יצרו תוקפו כל כך, צריכים עדים לראות כמכחול בשפופרת" עכ"ל.

ובזה באו דברי רש"י ז"ל כאן בדקדוק וכדאסברה ניהלן הגאון פנים יפות ז"ל, אבל בעניותי הוא חידוש רב וגדול דשאני איסור זכר משאר איסורי עריות, ועיין נדרים (נ"א א'), ודוק לשון הרמב"ם והמבי"ט דלעיל וצ"ע.

חידו"ת פרשת קדושים

א. בענין ולא יחלל את מקדשי

ויקרא (כ' א'): "וידבר ה' אל משה לאמר ואל בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יתן מזרעו למלך מות יומת, עם הארץ ירגמהו באבן, ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו, כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי". ותיבת מקדשי האות ש' מנוקדת בחיריק.

ופירש רש"י ז"ל: "למען טמא את מקדשי, את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי כלשון ולא יחלל את מקדשי, (לקמן כ"א כ"ג)", וביאור דברי רש"י העמוקים עיין בדברי הרמב"ן ורבינו בחיי והרא"ם וגור אריה, ולגאון רבי דוד פארדו ז"ל בספרו משכיל לדוד עיין שם. ונבסיום דבריו שם כתב: "וזה אחד מן המקומות שמורים באצבע דרבינו רש"י ז"ל כל רז לא אניס ליה", ורצונו לומר שרש"י ז"ל כתב דבריו כאן לפי חכמת האמת, ובס"ד כבר הארכתי בזה בחיבורי מנוחת שלום ח"ד סימן מפי סופרים וספרים שרש"י כתב פירושו לפי חכמת האמת עש"ב, ועיין גם במאמרי שבמאסף "ישורון" כרך].

והנה הפסוק שרש"י ז"ל הביא נמצא בפרשת אמור (ויקרא כ"א כ"ג): "כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן לא יגש להקריב את אשי ה', מום בו את לחם אלהיו לא יגש להקריב וגו', אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש, כי מום בו ולא יחלל את מקדשי כי אני ה'מקדשם", וכאן בתיבת מקדשי האות ש' מנוקדת בפתח, ואיני יודע מדוע נקט קרא כאן מקדשי בפתח לשון רבים, ולא כדלעיל שאמר למען טמא את מקדשי והאות ש' מנוקדת בחיריק כנ"ל והוא לשון יחיד ומאי שנא.

ואכתוב כי פלא בעיני כשעיינתי בחומש עם פירוש העמק דבר לגאון הנצי"ב ז"ל, ראיתי שם שאות ש' בתיבת מקדשי מנוקדת בחיריק, וזה לא כמו כל הספרים שלפנינו, וגם בספר מנחת שי לא הביא שום שינוי בזה, ולכאורה ריהוט דברי רש"י ז"ל (לעיל פרק כ') מורה כך, שהרי על הפסוק למען טמא את מקדשי שהאות ש' בחיריק, הביא לקרא הזה "ולא יחלל את מקדשי", ומינה שגם כאן האות ש' בחיריק, אבל אינו מוכרח, ואחשוב שנפלה טעות הדפוס בנוסח שבחומש העמק דבר. וכעת לא ראיתי מי שעמד בזה, ועיין.

על כל פנים אכן יש יש להבין מדוע כאן כתבה התורה מקדשי האות ש' בפתח ולא כדלעיל מקדשי בחיריק, ובדקתי בספרי הנביאים וראיתי שבשבע עשר מקומות כתוב מקדשי, בחיריק, ובמקום אחד בספר ירמיה (נ"א נ"א) כתוב מקדשי האות ש' מנוקדת בצירי, ועיין תרגום ורד"ק שם, וכן בספר עמוס (ד' ט'): "ומקדשי ה' יחרבו", האות ש' מנוקדת בצירי, ונחלקו רבותינו המפרשים ז"ל בפירוש הפסוק עיין רש"י ומצודות שם ודוק.

אחר כך מצאתי לגאון מלבי"ם ז"ל ויקרא שם (פרק כ"א אות ס') שעמד מדוע כאן כתוב בלשון רבים וכה כתב: "ולא יחלל את מקדשי, אמר מקדשי בלשון רבים, כי מוסב בין על מה שאמר למעלה שלא יגש להקריב אישי ה', ובין על מה שאמר שלא יכנס אל הפרוכת שהם הקדש והמקדש,

ושם מקדש מורה על המקדש והסימן הרבים ע"כ על קדשי המקדש, ועיין עוד טעם לזה בפרשת שמיני (ס"ו ל"א) עכל"ק, ובשפתי חכמים שם כתב: "מקדשי שנאמר בקרא אינו מקדש ממש אלא פירושו עבודתי, כי מלת מקדש נאמר על מקדש ממש וגם על העבודה הנעשה במקדש" ודוק וא"ש.

ב. בענין חומר עון עריות

ויקרא (כ' י'): "ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנאף והנאפת".

ופירש רש"י ז"ל: "מות יומת הנואף והנאפת, כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק", ועיין רש"י שמות (כ' י"ג, וכ"א ט"ו וט"ז) עיין שם.

ורבינו בחיי ז"ל בכיאוורו לתורה שם כה כתב: "ונמצאת למד מכאן שהבא על אשת איש בכרת, וכשיש עדים והתראה מיתתן בחנק, שנאמר מות יומת הנואף והנאפת. והנה שלמה צווח ברוח הקודש שהבא על אשת איש לא ינקה מדין של גיהנם, והנוגע בה לא ינקה מעונש הגוף, הוא שאמר (משלי ו) היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה, אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונה, כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה.

ומה שהוצרך לשני משלים כדי לרמוז על שני עונשים, עונש הגוף ועונש הנפש, עונש הגוף לנוגע הוא שאמר כל הנוגע בה, עונש הנפש לבא עליה הוא שאמר כן הבא אל אשת רעהו. והמשיל עונש הגוף לבגדים שהבגדים נשרפים לא הגוף, כן הגוף נענש בנוגע לא הנפש, אבל עונש הנפש המשילו לגחלים שהנפש נענשת בהם בגיהנם. והזכיר באמצע לא ינקה כלומר שלא ינקה מדין של גיהנם אם בא עליה, וכן לא ינקה מעונש הגוף אם נגע בה".

וזו לשון רבינו בחיי ז"ל במדבר (ה' י"ז): "ואם תשכיל היטב במה שאמר בכלי חרש, תמצא שיש בו רמז שלא תזכה [אשה הסוטה] לקום עמו בתחיית המתים, אך תהיה כחרש הנשבר שאין לו תקנה, ואם זנתה תאבד מן העולם הזה ועולם הבא, שהמזנה תחת בעלה כעובד שתי רשויות, ועל כן אמר בכלי חרש ולא אמר בכלי זכוכית, שהזכוכית יש לו תקנה בנפיחה, והמתים עתידין לחיות קל וחומר מזכוכית (סנהדרין צ"א א'), וזה סוד מה שדרשו אמן מאיש זה אמן מאיש אחר כלומר אמן מאיש זה שהיה בן זוגה בנשמה ובגוף, אמן מאיש אחר שהיתה ממנו, שתכרת נפשה מחיבורם ולא תהיה עם אחד מהם", ודוק היטב.

ומצאתי לחד מאדירי קמאי הוא רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל בכיאוורו לתורה בראשית (ט"ל ט'): "וכמה מחוכם מאמרו של יוסף ואיך אעשה הרעה הגדולה וחטאתי לאלהים, לפי שהזנות עם אשת איש היא רעה גדולה ביחס עבירות שבין אדם לחבירו, והחטא בעצמו הוא לפני השי"ת מן החטאים הגדולים ביחס עבירות שבין אדם למקום" ע"ש. [ועיין בדברי אביו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות רוצח (פ"ד ה"ט), והלכות גניבה (פ"ו ה"ב), וצריך לומר ד"עירות" דנקט התם לאו דאשת איש (אלא ככתו ואחותו), עיין שם ודוק, ועיין בחיבורי מנוחת שלום ח"ב (דק"ה סע"א), ובחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן מ"ט)].

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תוכחת חיים (פרשת בראשית דף ל"ו) כתב: "וילכו אחרי שרירות לבם הרע אשר הם זונים לשכב את זכר, ואשת איש, ונדה שכל אלו הם באיסור כרת בר מינך" ע"ש, גם במוסרו הטוב הנדפס בסוף ספרו "ימצא חיים", וזכיתי להדפיסו בקונטרס "תוכחות חיים" שבסוף ספר צוואה מחיים מהדורותי (דף קט"ז אות ג') כתב: "איסור אשת איש הנכשל בו יורד לגיהנם ואינו עולה, ויש לו עונש כרת, וכן איסור זכר ונדה הם בכרת בר מינך". ויש לי להבין מדוע כאן וכאן דנקט העונש הקל כרת, ולא החמור דחייבים מיתת בית דין, בזכר מיתת סקילה ובאשת איש מיתת חנק, וצ"ב.

ואחר כך ראיתי שהגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל שם בספרו תוכחת חיים (פרשת ויקהל דף רל"ד) כתב: "בכל דרוש ודרוש שדורש הרב או החכם מה שדורש הוא על פי מה שנמצא בתורה, לפעמים דורש בעריות באיסור אשת איש שיורד לגיהנם ואינו עולה והוא בכרת, וכן משכב זכר ונדה שגם הם בכרת, ולפעמים בחילול שבת הוא בכרת ובסקילה ויצא מכלל ישראל שנעשה מומר" וכו'.

ונתעוררתי לדקדק בלשונו הטהורה זיע"א, מדוע כשהזכיר עון חילול שבת כתב שעונשו כרת **ומיתת סקילה**, ואילו בעון אשת איש רק כתב שהוא בכרת, והרי גם כאן יש מיתת חנק, וכן במשכב זכר כתב שיש בזה כרת, ולא הזכיר מיתת סקילה, וצ"ב.

ומריש אמינא לדחוק דכיון שבמקומות הללו רבי חיים פאלאג'י ז"ל בא במוסרו הטוב להוכיח החוטאים, ובא בתוכחותיו שם להזהיר לאיים על הציבור ולעוררם על התשובה, ועכשיו בזמן הזה אין עונש מיתת בית דין ורק עונש כרת נוהג, לכן נקט רק עונש הכרת, ודוחק, ומה גם שדין ארבע מיתות גם בזמן הזה לא בטל כאומרם במסכת כתובות (ל' רע"ב), ובפרט שבחילול שבת הנ"ל כן הזכיר עונש מיתת סקילה כנ"ל, וצ"ב.

עוד ראיתי לו ז"ל בספרו תוכחת חיים (פרשת שופטים דף רכ"ז ד"ה ושמונה) שכתב: "שלוש עבירות החמורות שהן עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, וגדולה שבהם עבודה זרה שהיא בכרת ובסקילה" עכ"ל.

ודברות קדשו ז"ל איני מבין היטב אחר שהוא בא להראות שעון עבודה זרה חמור מן הכל, היה לו לומר דקיימא לן שהעובד עבודה זרה הרי יצא מכלל ישראל והרי הוא כגוי לכל דבר, כדכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת (סוף פ"ל), וכן מקבלים קרבן מרשעי ישראל וביניהן נואפים ואפילו מגוי גמור מקבלין קרבן, אבל מהעובד עבודה זרה אין מקבלין ממנו קרבן וכדכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ג ה"ד) ויש עוד חומרות, אבל חומר וחומרה זו שנקט שבעבודה זרה יש כרת וסקילה הרי נוהגת היא גם בעריות, וכדתנן במסכת סנהדרין (נ"ג א'): "אלו הן הנסקלין הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הכלה, ועל הזכור, ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה, והמגדף והעובד עבודה זרה", הרי לנו שגם בעריות יש בהן סקילה וכרת, ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל בספר המצוות (לאוין שני"ב) ודוק.

ויש לדחוק שכוונת הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל לומר שבעון עבודה זרה העונש קבוע והוא כרת וסקילה, ולא מצינו עובד עבודה זרה שיענש בעונש אחר, מה שאין כן בעריות שלא

כולם באותו עונש סקילה וכת, שהרי יש בהן בשריפה כבתו וחמותו בחיי אשתו, או רק חנק כאשרת איש, או כרת גרידא כדודתו אשת אחי אביו (מכות י"ג א'), וחמותו אחרי מות אשתו, וצע"ע. **סנהדרין** (נ"ג א'): "אלו הן הנסקלין הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הכלה, ועל הזכור, ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה, והמגדף והעובד עבודה זרה".

ונתעוררתי שמזה שהתנא הקדים וסידר עריות הנ"ל לפני עון עבודה זרה, יש לשמוע מזה שעריות חמורים מעבודה זרה, כדתנן במסכת שבת (קכ"ו ב'): "מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש", ובתלמוד שם (קכ"ז א'): "אמר רבי יוחנן גדולה הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש, דקתני מפני האורחין ומפני בטול בית המדרש. ורב דימי מנהרדעא אמר יותר מהשכמת בית המדרש דקתני מפני האורחין, והדר ומפני בטול בית המדרש", ופירש רש"י ז"ל: "דתנא דידן אקדמה ברישא" עכ"ל.

ומפורש שנחלקו אמוראי אם כל הנשנה ראשון חשוב מהנשנה לאחריו, שלרבי יוחנן שקולים הם, אבל לרב דימי ראשון ראשון חשוב, ועיין בארוכה בזה בספר משמר הלוי כריתות (סימן ל"א) ע"ש, ועיין בזה בהגהות מצפה איתן לסנהדרין (מ"ט ב'), ולגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת א' אות נ"א ואות ס"ד), והגאון מהרש"ם ז"ל בספרו דעת תורה יו"ד (סימן ו' אות א') האריך בזה, ועיין לו גם בספר דעת תורה או"ח (סימן תע"ג ס"ה), ועיין בספר משנת יעקב חלק בעי חיי (ס"פ נצבים דף קי"ט), וספר ויגד משה (דף קס"ה), ועוד עיין בזה בחיבורי זרע חיים (סימן ו' אות ב'), ובחיבורי תורת יעקב (סימן נ"ד), ובחיבורי הדר יעקב ח"ה (סימן כ"ה), ונתבאר במקומו בס"ד. **ולכאורה** לפי סברת רב דימי מדאקדים תנא דסנהדרין לכל העריות הנסקלים ושנה אותן קודם עובד עבודה זרה, יש לשמוע דעון עריות חמיר טפי, וזה צ"ב.

וגם יש להבין שבכל מקום בדברות חז"ל מזכירים שלשת העונות החמורים בסדר הזה עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, והרי תמיד מקדימים עבודה זרה לגילוי עריות, וצ"ב.

ותל"ת כאשר חשבתי כן מצאתי לרבינו הגדול הרמב"ן בביאורו לתורה ויקרא (י"ח כ"ט) שכבר דקדק מסדר רבותינו ע"ה, ולמד מכאן חומר הדברים שכה כתב: "והטעם בהיות העונשין הגדולים כמיתת בית דין והכרת בעניני הבעילה, מפני שגילוי העריות דבר נמאס מאד אצל התורה, כנזכר בזאת הפרשה ובמקומות רבים בכתובים, וחכמים לעולם מזכירין עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, יזכירו אותה אחר עבודה זרה, וקודם שפיכות דמים, וכמו שאמרו אלהיהם של אלו שונא זמה הוא" עכ"ל.

ומפורש שלעולם עון עבודה זרה חמור מעריות ועריות משפיכות דמים, ודקדק לה הרמב"ן ז"ל מזה שחז"ל לעולם מזכירים הסדר עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ודוק.

איברא שראיתי לרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה שמות (כ' י"ג) שכתב: "וסדר המצוות בחומן ועונשן כך הוא, אחר עבודה זרה, שפיכות דמים, ואחרי כן גילוי עריות", ומדבריו כאן יוצא שעון שפיכות דמים חמור מגילוי עריות וצ"ב.

ובעל כרחין צריך לדחוק ולומר שאין כוונתו בחומר "האיסור" ולא נחית הרמב"ן ז"ל להא, אלא רק בחומר "העונש", שעבודה זרה עונשה לעולם סקילה, ורציחה לעולם עונשה סייף, ולא

תנאף דעריות התם בעשרת הדברות שהוא עון אשת איש לעולם עונשה בחנק, ואכן כן הוא דסקילה חמורה מסייף וסייף מחנק וכסברת חכמים וכדפסק הרמב"ם הלכות סנהדרין (פ"ד ה"א וה"ד) ולזה נתכוין הרמב"ן ז"ל ודוק.

ובם"ד אסמכתא חזקה לדברי מצאתי מדברי תלמיד תלמידו של הרמב"ן הנמשך אחריו הרבה, וממנו יש להשכיל ולהבין דברי הרמב"ן, הוא רבינו בחיי ז"ל שבביאורו לתורה שמות שם כך כתב: "אחר שהזהיר למעלה על עבודה זרה בלאו, הזכיר כאן לא תרצח לא תנאף, כי כן סידורם בעונש שלהם, וכן יזכירם חז"ל תמיד עבודה זרה ושפיכות דמים וגילוי עריות", הרי מפורש שבדין "העונש" עסקינן ולא בחומר האיסור, ודוק.

ש"מ תאמר ומה בכך והרי מהעונש יש ללמוד לחומר האיסור, ואן על עון שפיכות דמים יש עונש סייף החמור מעונש חנק מינה תלמד דרציחה חמורה מעריות דאשת איש - לא היא, כי לא תמיד מהעונש יש ללמוד חומר האיסור, וכמו שלימדנו רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (דפוס ברלין סימן קנ"ז): "דע לך כי לא לפי חומר הפורענות תוכל לדעת מצוות עונשן ושכרן" והאריך בראיות, ועיין שם (סימן תתרמ"ו): "ראה כמה חמורה שבועה ומחיקת השם, שהרי הסוטה כשנבעלה כמה בעילות בעבירה, לא נפלה ירכה ולא צבתה בטנה, ואשת איש בחנק, וכשהשביע הכהן ושתתה המים המרים נפלה ירכה ובטנה צבתה אף על פי שעון שבועה אינו אלא בלאו, וכן מחיקת השם היא אינה המחוקת אלא גורמת, לכן אין להשוות המצוות לפי העונש שלהם", ועוד כזאת כתב שם בספר חסידים (סימן תתשי"ט) עיין שם, ועדיין צ"ע. [וראיתי לגרי"פ פרלא ז"ל בביאורו לספר המצוות דרס"ג ח"ג (עונש מ' דע"ד ע"א ואילך) שהאריך לעמוד בשיטת ספר חסידים הנ"ל ע"ש, ומן התימה שלא הביא גם דברי רבינו יהודה החסיד ז"ל המפורשים בספר חסידים שם (סימן תתשי"ט) הנ"ל, ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (שמות בענין לא תרצח), וכתבתי בזה במקומו בס"ד].

ודע שאת סיום דברי רבינו בחיי ז"ל הנ"ל: "וכן יזכירם חז"ל תמיד עבודה זרה ושפיכות דמים וגילוי עריות", בעניותי לא זכיתי להבין, שהרי לעולם חז"ל יזכירו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, צא וראה, וכמו שכתב והעיד כן הרמב"ן ז"ל עצמו ויקרא הנ"ל וצ"ע.

ולא ידעתי מדוע הגאון המובהק מהרח"ך ז"ל בספרו היקר תורת חיים על רבינו בחיי שמדקדק בכל קוץ וקוץ בדבריו בטוב טעם ודעת, וכאן לא הרגיש ועמד בזה, ועיין מה שכתב בהערות החד"ש לרבינו בחיי שם, ודוק. [ועכשיו נדפס ספר משנת יעקב ושם בחלק בעי חיי (דף ל"א) תמה בזה ע"ש].

עוד ראיתי בספר שפתי כהן על התורה ויקרא שם: "ואמר הנואף כתיב הנואף וקרי הנואף, לרמוז על קבלת האחרונים שאמרו שעתידי להתגלגל בכושי ויבוא על אשת חבירו ויהרגנו, ולזה אמר הנואף שעדיין עתיד לנאוף, ולזה מות יומת, אחת כאן ואחת בגלגול כושי, ויש אומרים שיתגלגל בחמור, וזהו סוד כי תראה חמור שונאן כקבלת חז"ל".

והרברים אינם מובנים אצלי היטב, דאיך שבזה שכתוב הנואף חסר ו', וקרינן הנואף רמוזה הקבלה שיחזור בגלגול כושי, וכן מה שסיים שזה סוד כי תראה חמור שונאן צ"ב.

ומה שכתב בשפתי כהן שהנואף יחזור בגלגול "חמור" - יתכן לומר כיון שהחמור הוא נואף

שאין כמותו מה שלא נמצא בשאר בעלי חיים, שמנהגו לבוא אף על אמו, וכמו שכתב בפירוש המיוחס לרש"י תענית (כ"ג א' ד"ה רמכ), והיינו נמי דקאמר קרא **בשר חמורים בשרם**, ועיין בדברי הרמב"ן ז"ל ויקרא (י"ח ב'), ובחיבורי תורת יעקב (סימן רכ"ז) וצרף לכאן.

ודע כי ראיתי כי תיבות "יומת הנאף", עולים סך תקצ"ב, והם בגימטריא "אבל יחזור בגלגול חמור", וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא ודוק היטב.

ג. בענין ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי

תשנ"ב.

ויקרא (כ' כ"ג): "ולא תלכו בחקת הגוי אשר אני משלח מפניכם כי את כל אלה [ר"ל גלוי עריות] עשו ואקץ במ וגו', אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים, והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה, ובין העוף הטמא לטהור, ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא, והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי".

ובספרא שם (פ"ט הי"ב): "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, אם מובדלים אתם מן העמים הרי אתם לשמי, ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר מלך בבל וחבריו", והובא בפירוש רש"י ז"ל לתורה שם.

ותמיד הייתי תמה מדוע דוקא בסיומא דהאי פרשתא העוסקת באיסורי עריות ומאכלות אסורות וכנ"ל, נקטו רבותינו ואמרו שאם ישראל מובדלים מאומות העולם ומובדלים מתועבותיהם ומעשייהם המכוערים אתם של הקב"ה, ואם לאו אתם של **נבוכדנצר**, דמאי שאטייה הכא נבוכדנצר, ומה ענינו במיוחד ובמסויים דוקא כאן.

ועם 2 שלפי פשוטו יש לומר שהוא היה הראשון שהגלה את ישראל, ולזה אומר השי"ת אם תשגיחו שלא להכשל בעריות ומאכלות אסורות אתם שלי ואם לא תקיא הארץ אתכם ותלכו בגלות והרי אתם של נבוכדנצר שיגלה אתכם, מכל מקום אין הדעת שוקטה בזה, ובפרט שכבר רוב ככל ישראל עשרת השבטים גלו על ידי סנחריב כמפורש במקראות בספר מלכים ב' (י"ז ו', וי"ח י"א) עיין שם.

והשנה יום הששי כ"ח ניסן תשנ"ב ערב שבת קדש "קדושים תהיו", בהיותי קורא הפרשה שמו"ת, עלה בדעתי בעזה"י שיש כאן עוד כוונה מכוונת ועמוקה מדוע נקטו רז"ל כאן נבוכדנצר דייקא. והוא לפי הנודע דבתרי מילי מצינו במיוחד ענין **קדושה**, חדא קדושת הזווג והשני קדושת אכילה, ושניהם ענין אחד, ושניהם מיקרו אכילה, וכידוע ממאמרם על הפסוק את הלחם אשר הוא אוכל עיין בבראשית רבה (פ"ע ס"ד ופפ"ו ס"א) ושמות רבה (פ"א סל"ב), וכן ממאמרם על הפסוק אכלה ומחתה פיה ביומא (ע"ה רע"א), וכתובות (י"ג א' ושם ס"ה א'), ואכן צא וראה שאדונינו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול בספר **קדושה** כלל וכנס למקום אחד גם הלכות **איסורי ביאה**, וכן גם הלכות **מאכלות אסורות** ודוק היטב.

ובתב הרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה ויקרא (ר"פ י"ט) קדושים תהיו: "התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים" עיין שם בכל דברי קדשו, והארכתי במקומו בס"ד. [ועיין תוספות סנהדרין (ט"ב) שכתבו: "פלוגי רבעו לרצונו רשע הוא וכו' האי כמו רשע דחמס הוא דומיא דאוכל נבלות לתאבון כיון שעובר להנאתו על דעת קונו" וכו', הערת בני היקר הרה"ג רבי דוד אהרן נר"ו, ואף ששם מכוון הדברים אחר מכל מקום יפה העיר על הדמיון בין שני הדברים].

ובס"ד נראה לי להראות דשרשו נפתח אלי "השדה אשר ברכו ה', כהגדרתו המופלאה של בעל ספר חרדים (פרק ע"ג) הוא ים התלמוד, עיין בקידושין (מ' א'): "רבי צדוק תבעתיה ההיא מטרונתא (לזנות, רש"י), אמר לה לא מצינא איכא מידי למיכל, אמרה ליה איכא דבר טמא למיכל, אמר לה מאי נפקא מינה **דעביד הא** (עריות) אכול הא (דבר טמא)", ומפורש היסוד הזה דענין קדושה כולל במסויים ענין קדושת הביאה וקדושת האכילה, וכפי אשר לימד כן רבינו שלמה ז"ל לתלמידו הקדוש רבינו אברהם הורוביץ זצ"ל בעל שני לוחות הברית וככתוב בספרו (שער האותיות ערך קדושה דנ"ג ע"ג): "ואני בבחורתי למדתי תורה אצל הרב הגדול הגאון המופלג החסיד מהר"ר שלמה ז"ל, וכשנפטרת ממנו ללכת לנשואין שלי אמרתי לו רבי ברכני וצוה עלי מה לעשות, ואמר לי בזה הלשון קדש עצמך בשני ענינים **קדושת המאכל וקדושת הביאה**, והוי זהיר במאוד להרחיק אלף אמה ממה שנוגע לאיסור, והתקדש במאוד בקדושתם, כי שאר מצוות התורה אינם עושים רושם גופני, אבל אלו שני הדברים האכילה מקיים הגוף, והביאה מקיים הגוף, והרושם הזה עומד תמיד, עד כאן היה לשון פה קדוש זה"ה". והוא אשר רמז ברמז נפלא דודי זקני ריש גלותא דבבל הגאון הקדוש רבי יוסף חיים זצ"ל: "אין קידוש אלא במקום סעודה" עיין בספרו בן איש חי (שנה ב' פרשת בראשית) ועוד, והדברים עתיקים. [ודע דרבי שלמה רבו של השל"ה אינו מהרש"ל כמו שחשבו קצת, כי הר"ב של"ה ז"ל לא היה תלמיד מהרש"ל ובשום מקום בספרו אינו מזכיר למהרש"ל כרבו, אלא הוא רבי שלמה רבי ליבש מלובלין עיין שם הגדולים חלק גדולים (מערכת ש' אות מ"ז) ואכמ"ל].

והנה המעיין יראה שנבוכדנצר מלך בבל היה מושחת ומתועב ומשוקץ בהני תרי מילי דייקא, כאומרם במסכת שבת (קמ"ט ב'): "איך נפלת משמים הילל בן שחר נגדעת לארץ חולש על גויים, אמר רבה בר רב הונא מלמד שהיה נבוכדנצר מטיל פור על גדולי מלכות לידע איזה בן יומו של משכב זכור", ועוד אמרו שם: "שבעת קלון מכבוד זה נבוכדנצר", ופירש רש"י ז"ל: "בנבוכדנצר משתעי שהיה מטיל משכב זכור על המלכים", וזאת אצלי כוונת ספר הזהר הקדוש ח"ב (דקכ"ה ע"ב) דאמרו על נבוכדנצר והוא במלכים יתקלס עיין שם ותבין. הרי מצינו תועבה וקלקול אחד שהיו במדת נבוכדנצר.

ועוד מצינו בנבוכדנצר שהיה מושחת בסדר קדושה דאכילה, כאומרם ז"ל שהיה מאכלו אבר מן החי ואכל ארנבת חיה כמפורש בנדריים (ס"ה א') ובמדרש תנחומא (פרשת ואתחנן ס"א) ע"ש, וגם מצאתי בס"ד בספר זהר הקדוש ח"ב (דקכ"ה ע"ב) שאמרו: "תנא במה זכו דניאל חנניה מישאל ועזריה דאישתזיבו מאינון נסיוני, אלא בגין דלא אסתאבו במיכלהון, אמר רבי יהודה כתיב וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך, ותנא בסתימא דמכילתין מיכלא דההוא רשע (נבוכדנצר) בשר בחלב הוה וגבינה עם בשר בר מיכלן אחרן, ודא סליק ליה בפתוריה בכל יומא", ועיין שם מה סוד ענין אכילת בשר וחלב.

הרי שמצינו שנבוכדנצר היה מושחת בהני תרי מילי, עריות ואכילה, והוא אשר אומר הקב"ה לישראל אם אתם נבדלים מאומות העולם בהני תרי מילי ולא תעשו כתועבותיהם בדברים אלו, ואדרבה תקדשו עצמיכם בשני הדברים הללו, אזי אתם שלי, ואם לא תקדשו עצמיכם בזה הרי אתם של נבוכדנצר, שזו מידתו ולו אתם שייכים, וכמו שביארנו, ונכון בס"ד.

ואעתיק כאן ממה שכתבתי בס"ד לפני שנים רבות בהגהותי לספר זהר הקדוש: "הנה בהגהות הגאון חיד"א נצוצי אור לספר הזהר (ח"ב שם אות א') הביא מהגאון הרמ"ז ז"ל: "פת בג המלך, ב"ג ראשי תיבות בשר גבינה" ודפח"ח. ואני ברגליו אעבורה ואכתוב ואוסיף בס"ד דאחר דקיימא לן "שדברי ספר הזהר יש מקום לדרשם ברמזים בראשי תיבות וסופי תיבות כמו ספר תורה" כמו שכתבו כן רבים ושלמים מגדולי רבותינו ע"ה הבאתי דבריהם בחיבורי ברית יעקב (סימן ד' אות ו') עש"ב, אומר אני דתיבת **נבוכדנצר** עולה בגימטריא **בשר גבינה** ודוק היטב.

* * *

קידושין (מ' א'): "רבי צדוק תבעתיה ההיא מטרוניתא (לזנות, רש"י), אמר לה לא מצינא איכא מידי למיכל, אמרה ליה איכא דבר טמא למיכל, אמר לה מאי נפקא מינה דעביד הא אכול הא", ופירש רש"י: "אמר מאי נפקא מינה דהא מילתא דלא נודמן לי אלא מאכל טמא, יש לי ללמוד מכאן מאן דעביד האי בועל גויה ראוי למאכל טמא".

ולבאורה דברי רש"י ז"ל עמומים ומה רצה בדבריו הארוכים הללו, ומדוע לא פירש בפשיטות רבי צדוק אמר לההיא מטרוניתא לדידי אין שום נפקותא בזה שהמאכל טמא, כי מי שאינו משגיח באיסור עריות יאכל מה שיאכל, וראיתי לגאון רד"ל ז"ל בהגהותיו שם שכתב: "פירש רש"י יש לי ללמוד, למטרוניתא הוא שבא ללמד זה אבל לעצמו לא היה צריך לכך", ואינו מובן, ובפרט מה היה לו לרבי צדוק ללמד זאת למטרוניתא, ומה היה המקרא חסר אם לא היה מלמדה זאת.

בס"ד לי נראה ברור דרש"י ז"ל לא גרס אמר לה מאי נפקא מינה דעביד הא אכול הא, ורש"י ז"ל רק גרס אמר מאי נפקא מינה דעביד הא אכול הא, ולעצמו היה רבי צדוק אומר חושב ומהרהר דמה זה עשה לי ה' אשר זימן לי דוקא דבר טמא וכו' ודוק. (ושמחתי למצוא שהגאון המוסמך הרי"ף ז"ל בביאורו לספר עין יעקב הרגיש בזה והאריך ע"ש תלי"ת).

ובגוף הדבר דקדושה היא בענין אכילת איסור וביאת איסור נתבאר היטב בס"ד בקונטרס מיוחד ת"ל, וכאן הבאתי רק הנוגע לביאור מקראות תורתנו הקדושה, והשי"ת יעזרני להוציא לאורה כל חידושי תורת אכ"ר.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן קח

מאה ברכות

א.

שישלים מנין המאה וכו', וחשבון זה מאוד חביב לפני הקב"ה, וישלח ברכה באסמיו, **וימלא שנותיו וימיו**, ויצילנו מן קמיו" עש"ב.

וכתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספר הכתוב לחיים (פרק ס"ו ד"צ ע"א): "מאה ברכות ממשיכות חיים וכו', ואל יקל בעיניך ענין **מאה ברכות**, שהרי על ידי זה יהיו לנו **חיים ארוכים**, ועיין בספר זהר הקדוש ח"ג (דע"ר ע"ב ברע"מ) פקודא דא לברכה ליה לקב"ה על כל מה דאכיל ושתי ואתהני בהאי עלמא וכו', בגין דברכאן דברוך בר נש לקב"ה אתי לאמשכא **חיים** ממקורא דחיי לשמיה דקב"ה, ולאקא ליה מההוא משחא עלאה ואתי לאמשכא **מתמן לכל עלמא**" ע"ש.

ובזה יובן היטב מה שאמרו במדרש תנחומא (פרשת קרח ס"ב): "נאם הגבר הוקם על, על בגימטריא מאה, כנגד מאה ברכות, שבכל יום היו מתים מישראל מאה אנשים, בא דוד ותקן למאה ברכות, ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך - קרי ביה מאה, אלו מאה ברכות, כיון שתקנם נעצרה המגיפה", שאחר שהברכות מושכות חיים ממקור החיים בדין הוא שתבטל המגיפה, וזה היה טעם תקנת מאה ברכות ודוק.

ומצאתי בס"ד בספר חסידים (פ"ס מ"ו): "מעשה באדם אחד שמת לפני זמנו כמה שנים, ונתגלה לאחד מקרוביו, שאל אותו איך אתה נוהג בעולם שאתה שם, אמר לו בכל יום דנים אותי על שלא הייתי **מדקדק לברך** ברכת המוציא, וברכת הפירות, וברכת המזון" וכו', והרי הוא כמבואר.

כתב הגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים אחר תפילת ערבית (דשכ"ו ע"א): "לכן יפקח עיניו וימנה מתחילת הלילה כמה ברכות יעלו בידו, שלא יפחות ממאה ברכות שחייב כל אדם מישראל לברך בכל יום, כמו שאמרו על פסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה, ותקנם דוד המלך הוא הגבר הוקם על, שהן מצילות ממאה קללות שבמשנה תורה, **ומוסיפות חיים ושלום**, וברכות שמים ממעל.

ויתחיל למנות ברכותיו מתפילת ערבית, ויספרן אחת לאחת למצוא חשבון, וכל עת שאומר ברכה מצוה לכותבה על ספר לדעת המספר, ויש בזה ריוח כול גדול מאוד, הראשון, שמתוך כל ישים אל לבו לכיון בהם היטב, כדי שיהיו ראויות לבוא במנין, דאם לא כן כמותם כאין, והלואי דלא יצא שכרו בהפסדו שעובר על כל תשא שם ה"א לשוא ח"ו, אבל כאשר ידקדק במנינן כמו שמדקדק על חשבון כספו ומעותיו, אז בודאי יקפיד עליהם ביותר שלא יפסידן.

והשנית שידע בבירור שלא חיסר כלום מן המנין, כי ביום תענית וביחוד כשמפסיק מבעוד יום חסרים הרבה ונמצא שמפסיד והוא לא ידע להזהר להשלימן בברכות אחרות, וכן בשבת וימים טובים חסר סך רב מהמספר, ויחשוב איך ובמה ישלים אחרות תחתיהן, ואז יעשה לו קלפי שיניח בתוכו מנין פירות או קטניות כמספר הברכות שמברך, עד

בין בזמן התפילה, בין בעסק התורה, בין בזמן שאינו זמן תפילה, בין בשעה שאין עוסקים בתורה, שהרי הברכות מצויות כל היום, נמצא שעל ידי הברכות ישראל מתדבקים בקב"ה כל היום, וזהו ואתם הדבקים בה' אלהיכם, ובמה אתם נדבקים בקב"ה - על ידי הברכות, וזהו חיים כולכם היום, ותיבות "חיים כלכם היום", גימטריא "זה ברכה", דהיינו שעל ידי הברכות שאתם מברכים כל היום, אתם מתדבקים בקב"ה וחיים כולכם היום" עכ"ל. והבן.

והוסיף שם בשערי תשובה (אופן י"ט דף קל"ו): "ובעל תשובה צריך שיהיה זריז וזהיר בכל ברכה וברכה שיהיה מברך, דבזה יהיה מתקן אשר פגם ואשר עיות", ושם (אופן כ"א דף קס"ז): "צריך האדם להזהר מאוד מאוד לברך מאה ברכות בכל יום, ובפרט בעל תשובה צריך להזהר יותר ויותר, כי זו היא רפואתו, וכיון שיהיה מברך - גם הוא מתברך, וקרינין עליו וברכה לראש משביר", ועוד שם (אופן כ"ג דף ק"צ): "לקח טוב נתתי לכם, סופי תיבות בחיים, לרמוז דעיקר החיים בעולם הזה ובעולם הבא היא עניית הברכות, כרמוז בכי לקח טוב כמו שכתבנו, ועל זה אמרה התורה ובחרת בחיים" עכ"ל.

ואקבע כאן דבר נורא בעניני ברכות שלימדנו הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל מקראקא בנו של רבינו הגדול בעל חתם סופר זצ"ל, בספרו מכתב סופר ח"א (דכ"ה ע"א): "המברך ברכות הנהנין בלא כוונה ושימת לב, רק כמצוות אנשים מלומדה, קרוב הוא להיות כמברך ברכה לבטלה, מאחר שעיקר הברכה היא הודאה בלב על טובת השי"ת וחסדו, ויש בידו עון כפול שגם נהנה מהעולם הזה בלא ברכה", והובא בספר מנהגי רבותינו והליכותיהם (דף קצ"ב אות י"ז). ואתה דע לך.

דברים (ד' ד'): "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום", ובבעל הטורים שם כתב: "תגין יש על אות ק' (של תיבת הדבקים), רמז למאה ברכות שצריך לברך בכל יום", ולדרכו ז"ל יתבאר סיפא דקרא **חיים** כלכם היום, שהרי על ידי מאה ברכות זוכים לחיים וכנ"ל, ודוק. [ושמחתי למצוא שכבר הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו כף החיים (סימן ל"ו אות ס"ב) כתב כן ע"ש].

ובחיבורי הנכחי לעיל (ערך ברכה לזולת) הבאתי בס"ד דברי הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בספרו חכמת התורה (פרשת ויחי דקכ"ט ע"ב) שכתב: "המברך את הקב"ה מאריך ימיו, והמברך ישראל נחשב כמברך להקב"ה, לכך המברך ישראל זוכה לאריכות ימים", עיין שם וצורף לכאן.

ויקרא (א' ב'): "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" וגו', וכתב עלה הגאון רבי אברהם מנחם הכהן רפאפורט ז"ל בספר מנחה בלולה, הנדפס בשנת שנו"ד לפ"ק: "מכם בגימטריא מאה, רמז למאה ברכות שמחוייבים לאמרם בכל יום, שהם במקום קרבן כשאינן קרבן".

וקיימא לן קרבן מכפר, ואם בזמן הזה מאה ברכות הם קרבן, אזי גם הם יש מעלת כפרת העון, והיינו טעמא שהנזהר במאה ברכות יאריך ימים, שהרי כתבתי בפתיחה לחיבורי זה שאחר שאין מיתה בלא חטא, אם כן כשיש כפרת העוונות מאריך ימים וזוכה לחיים עש"ב.

ואביר יעקב, אדמו"ר הגאון רבי יעקב אביחיצירא זצ"ל, בספרו שערי תשובה (אופן י"ח דף ק"מ) כתב: "ואתם הדבקים בה' כלכם חיים היום, ההתדבקות הזה הוא על ידי הברכות, שהברכות שייכות בכל עת, ועל ידי כך נמצאים ישראל מתדבקים בקב"ה בכל היום,

ב.

ומן הנביאים, ומן הכתובים, וכו', מן הנביאים מנין שנאמר נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם על, ודרשו חז"ל כשהודיעו לדוד שהיו מתים בירושלים מאה בכל יום עמד ותקן להם מאה ברכות, ונראים הדברים שאחר שיסדן **משה רבינו ע"ה** שכחום, וחזר דוד ויסדם לפי שהיו מתים מאה בכל יום עכ"ל.

ומפורש יוצא מדבריו שתקנת מאה ברכות מיסדן מעמידן ומתקנן הראשון, היה **משה רבינו ע"ה**, וכזאת מצאתי שכתב רבינו בחיי ז"ל בספר כד הקמח (ערך ברכה דף פ"ד): "ואמרו במדרש כלפי שהודיעו לדוד שהיו מתים בירושלים מאה אנשים בכל יום עמד ותקן להם מאה ברכות, ונראה מכל זה כי **משה רבינו ע"ה** יסדם תחילה ושכחום אחר כך וחזר ויסדן דוד ואחר זמנו של דוד שכחום וחזרו חכמי התלמוד ויסדום", ועוד עיין לרבינו בחיי ז"ל בספרו שלחן של ארבע (שער א' דף תפ"ב) עש"ה, וכן כתב רבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד בספרו מנורת המאור ח"ב (דף ע"ו), ובזה ימתקן מאוד דברי בעל הטורים דלעיל, דוק והבן.

ודע דמהדיר ספר כד הקמח שם ציין שכדברי רבינו בחיי נמצא גם בראש ספר מחזור ויטרי, ששכחום למאה ברכות וחזרו ויסדום ע"ש, ויש להוסיף שכן הוא גם בראש ספר שבלי הלקט, אבל לא דק המהדיר בזה כי שם לא כתוב **שמשה יסדם** כמו שכתב רבינו בחיי, והיה לו לציין לספר המנהיג שלפי הנראה שימש מקור דברי רבינו בחיי ז"ל ודוק.

גם מצאתי לחד מן קמאי רבינו שלמה בן היתום ז"ל בפירושו למסכת מועד קטן (ט"ז ב' דף פ"ב) שכה כתב: "כיוצא בו הוקם על", שתקנן [דוד] מאה ברכות. ורחוק הוא, והגדה שמענה ואתה דע לך, כי אמרינן במסכת מגילה [י"ז ב'] תניא מאה ועשרים זקנים ומהם

בקובץ התורני היקר "בית אהרן וישראל", שנת תש"ס (גליון פ"ח), נדפס ביאור הגדה של פסח מחד מן קמאי, הוא רבינו יצחק ברבי שלמה אלאחדב ז"ל, ניין רבינו הרא"ש ז"ל.

ושם (דף י"ז) כתב: "והקידוש בין של שבת בין של יום טוב, **מימות משה רבינו ע"ה** הם מתוקנים, דמאה ברכות בכל יום משה רבינו ע"ה תקנם".

וידידי המהדיר ה"י (הערה כ') כתב שבמדרש במדבר רבה (פי"ח סי"ט) אמרו שדוד המלך ע"ה תיקן מאה ברכות, וסיים וכתב לא מצאתי מקור לדברי רבינו שמשה רבינו תיקן מאה ברכות ע"ש.

ובס"ד הנני לחשוף מקור הדברים, לפי הנלע"ד, ואעתיק ואקבע כאן מה שכתבתי במקום אחר.

דברים (ל"ג א'): "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו".

ובתב רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל: "משה איש האלהים ראשי תיבות מאה, וסופי תיבות השם, וסופי תיבות משה, וזהו ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים, שאמר תנו לו מאה ברכות בכל יום, ובכל ברכה וברכה עשרה זהובים [כחולין פ"ז א'] הרי אלף, לכך אמר יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים [משלי ויברך אתכם] משלו" עכ"ל.

ומה ימתקו דברות קדשו של בעל הטורים ז"ל, לפי מה שכתב חד מן קמאי רבינו אברהם ב"ר נתן הנרבוני ז"ל בעל ספר המנהיג (דיני תפילה דף כ"ז בנדפס מחדש מכתב יד): "ודבר זה מסורת בידינו מאבותינו למשה מסיני שיש עלינו לברך מאה ברכות בכל יום, מן התורה,

ברכות שלוש פעמים שחרית מנחה וערבית, כי ברכת המינים אינה בחשבון מפני שאחר כך תקנוה ביבנה" וכו'.

ובעניותי איני מבין מדוע אין ברכת המינים עולה בחשבון, דמה בכך שתקנוה אחר כך ביבנה, ומה נתינת טעם היא זו שלא להביאה בחשבון מאה ברכות, והרי גם ברכת בורא נפשות מאוחרת, והיו מהאמוראים שלא נהגו בה עיין ביאור הגר"א ז"ל לשלחן ערוך (או"ח סימן ר"ח סעיף ו') ובחיבורי כרם יעקב (סימן י"ג אות ב'), ובספר כוכבי יצחק על ירושלמי ברכות (דשכ"ד ע"א), ואף על פי כן מנאוה בחשבון, וגם בספר מצוות זמניות עצמו שם חשבה בסך מאה ברכות.

ובאמת כל רבותינו הראשונים ז"ל חיטבו ומנו "ברכת המינים" בסך מאה ברכות עיין בדברי הגאונים אשר הובאו בספר שבלי הלקט (סימן א') שכתבו להדיא דברכת המינים בכלל, וכן כתב להדיא הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות ברכות (פ"ז הט"ו) ועוד, ועיין כמה שרמזתי בחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ד' אות י"א) וצ"ע. ועיין בהגהות עתים לבינה על ספר העתים (סימן קצ"ה אות קפ"ד), ועיין בחיבורי נר יהודה (סימן ג'), ואכמ"ל. [טו"ב מנחם אב תשמ"ג].

ג. בענין הזהירות בעניית ברוך הוא וברוך שמו על הברכות

ראיתי לאדמו"ר הגאון אביר יעקב אביחצירא זצ"ל, בספרו שערי תשובה (אופן כ"ג) שהאריך מאוד בענין הזהירות והחשיבות של עניית "ברוך הוא וברוך שמו", על הברכות, וכתב: "בעל תשובה צריך אזהרה גדולה עד מאוד, לשמור ולעשות, להיות עונה על כל ברכה ששומע "ברוך הוא וברוך שמו", דתחת

כמה נביאים תיקנו להם שמונה עשרה על הסדר. ואפשר שהיה דוד אחד מהם" עכ"ל.

וביאור דבריו שהיה קשה לו ז"ל שהרי אמרו שמאה עשרים זקנים ומהם כמה נביאים הם תקנו ח"י ברכות דתפילת העמידה, והרי הח"י ברכות הם במנין מאה ברכות, ואיך נאמר שדוד תקנם, ומתרץ שאפשר שהיה דוד בין אותם נביאים שתקנו הח"י ברכות, והוא חידוש, עיין בדברי המהדיר שם.

ועיין לגאון חיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (סימן ג') מה שכתב בענין מאה ברכות ומתקנן, ועם שהאריך בדברי רבותינו הראשונים ז"ל, וכן הוא בספרו רוח חיים (דרוש א' דף ט') ע"ש, הנה לא זכר לרגע קט דברי רבינו בחיי ז"ל בספרו כד הקמח שגם הוא כתב כן שמשה רבינו תקנן וכדכתב בעל המנהיג ע"ש. [אבל ספר מנורת המאור לרבי ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד לא בא לידו של הגאון חיד"א ז"ל, וכבר לימדנו החיד"א ז"ל עצמו "דאין להקשות על שום רב כי אם מספר שנדפס בזמנו והיה עמו וקרא בו" כלשונו ביוסף אומץ שם (סימן פ"א), ורבות פעמים חזר על אזהרתו זאת בספרי קדשו וכמצויין בחיבורי זרע חיים (סימן א' דף ב'), ועיין בחיבורי נר יהודה (סימן ז' אות ז', וסימן י' סוף אות ה') וש"נ].

ועם דברינו האמורים בס"ד יובנו היטב גם דברי רבי יצחק ברבי שלמה אלאחדב ז"ל ניין רבינו הרא"ש ז"ל, ובודאי דברות בעל המנהיג ז"ל היו לו לעינים בזה, וזה מה שרצינו להעיר בס"ד.

וראיתי לאחד מרבותינו הראשונים כמלאכים תלמיד רבינו הרא"ש ז"ל הוא רבינו ישראל ברבי יוסף הישראלי ז"ל בספרו מצוות זמניות (ענין מאה ברכות דף ת"ד) שכה כתב: "וחילוק מאה ברכות הוא זה, שמונה עשרה

ובכוונה, אך בתנאי ושובו אל ה' שתעשו תשובה גמורה כראוי, ותסייעו לה בענית "ברוך הוא וברוך שמו" דבלא תשובה אין העניה מועילה כלום, ואם תעשו תשובה שלימה, ותצרפו לה ענית "ברוך הוא וברוך שמו", אז בזה יש יכולת בידכם לומר לפניו יתברך שיכפר עונתיכם, והזדונות שלכם יחזרו לזכויות, וזהו שאמר אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב.

ויש לסמוך זה הכתוב על מה שאמר דוד המלך ע"ה פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה זה השער לה' צדיקים יבואו בו, והנה תיבות "לי שערי צדק אבא" ע"ה, גימטריא "ברוך הוא וברוך שמו", ואמר דוד המלך ע"ה שעל ידי ענית ברוך הוא וברוך שמו, נפתחים ההיכלות של מעלה, והתפילה של האדם עולה בלי שום מעכב, וזהו שאמר "פתחו לי שערי צדק" על ידי ענית ברוך הוא וברוך שמו וכו'.

וזהו כונת הכתוב שאמר ישעיה (ד' י"ג) "ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער", עשיריה אותיות שערי יה, דהיינו הרוצה שתקובל תשובתו ויהיו נפתחים לו שערים העליונים בלי שוב עכבה, צריך שיהיה נזהר אזהרה גדולה לענות "ברוך הוא וברוך שמו" כראוי, וזה נרמז במלת "ושבה", ראשי תיבות ברוך הוא וברוך שמו.

וזהו ועוד בה עשיריה, דהיינו התשובה המעולה שעל ידה יפתחו מיד שערים העליונים, שהם שערי רחמים שערי רצון, היא כשיצורף עמה "ברוך הוא וברוך שמו" כראוי כנרמז במלת ושבה.

ומה שאמר והיתה לבער - דהיינו אף על פי שמחמת עונתיו נפש אדם זה נגזר עליה שתהיה לבער, עכשיו ששב בתשובה ושומר לענות "ברוך הוא וברוך שמו" כראוי, בזה שוב תשוב נפשו למקום הקדושה ונפתחים לו

שהיה על ידי מעשיו הרעים נרגן מפריד אלוף, עכשיו שחזר בתשובה צריך לעשות יחוד לשמותיו יתברך כפי אשר תשיג ידו.

ואחד מיוחד מעיקרי הדת שצריך לשמור שמירה מעולה, שיהיה עונה "ברוך הוא וברוך שמו", על כל ברכה שישמע, שבעניה זו יש יחוד גדול, שעל ידה מתייחדים שמותיו של הקב"ה וכו', וכשעונה האדם "ברוך הוא ברוך שמו", נתקנים כל היסודות ומשפיעים זה לזה, **ובזה נתקן כל פגם האדם, ונמחלים לו כל עוונותיו, ונשפע עליו אור עליון**, וכו', וזהו שאמר הכתוב "צדק צדק תרדוף למען תחיה", מלת "צדק" היא גימטריא של כונת ברוך הוא וברוך שמו" וכו'.

ובזה יש לפרש האמור בספר הושע (י"ד ב') "שובה ישראל עד ה"א כי כשלת בעונך", הנביא ע"ה בא להזהיר שיהיו בני ישראל נזהרים ונשמרים להיות עונים "ברוך הוא וברוך שמו" על כל ברכה וברכה ששומעים, **שבוה מתקבלת תשובתם, ונעשים אהובים וקרובים למקום**, כי אם האדם אינו עונה "ברוך הוא וברוך שמו" על הברכות ששומע - לא די שאין תשובתו מתקבלת, אלא אדרבה הוסיף על חטאתו פשע, וחטא נחשב לו על כל ברכה וברכה שאינו עונה עליה, וזהו שובה ישראל עד ה"א, שובה ראשי תיבות "ברוך הוא וברוך שמו" וכו', ואם אין אתה נזהר לענות "ברוך וברוך שמו", דע לך כי מלבד שאין תשובתך מתקבלת ואין עונותיך נמחלים, הרי הוספת חטא על עונותיך, וזהו שאמר "כי כשלת בעונך" דהיינו שהוספת חטא שהוא מכשול על עונך שיש בידך כבר, על זה שלא נזהרת לענות ברוך הוא וברוך שמו.

ועל זה מזהיר הנביא שם: "קחו עמך דברים", היינו עניית ברוך הוא וברוך שמו כראוי,

הם סיבות שיאריך ימים, וכמבואר לעיל
בפתיחה לחיבורי ודוק היטב.

ונראה מדברי קדשו ז"ל שכבר מזמן המלכים
כמו דוד, ומזמן הנביאים כמו ישעיה

והושע היו אומרים ברוך הוא וברוך שמו,
ובספר חרדים (פרק ל"ח אות י"ז): "ועוד במדרש,
בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו
גודל לאלהינו, מכאן שעונין ברוך הוא וברוך
שמו על הזכרת השם", ועיין בדברי רבינו דוד
הנגיד ז"ל בפירושו לאבות (פ"ב מ"ד דף ל"א),
ובטור או"ח (סימן קכ"ד), ושם בספר שלחן
הטהור, ונתבאר במקומו בס"ד.

שערים של מעלה ושב ורפא לו וכו', ולכן בעל
תשובה צריך שיהיה זהיר וזריז בזה וזו היא
רפואתו ושב ורפא לו", ועוד האריך בענין, עיין
שם כל דברות קדשו זיע"א.

ומבואר באר היטב גודל מעלת חשיבות ושכר
העונה "ברוך הוא וברוך שמו",
ומדבריו ז"ל אני למד שהנזהר בדבר הזה, יזכה
גם לשנות חיים ויאריך ימים, וכנרמז בפסוק
שהביא "צדק צדק תרדוף למען תחיה", והוסיף
שבזה נתקן כל פגמיו, ונמחלים לו כל עוונתיו,
ונעשה קרוב ואהוב למקום, וכל הדברים הללו

חידושי סוגיות

(יומא ט' ב')

בענין גודל חומרת עון שנאת חנם רח"ל

[הדר יעקב ח"ג סי' טז]

בשני מכירין אנו אותם שהיו יגיעין בתורה, וזהירין במצות ובמעשרות, וכל ווסת טובה היתה בהן, אלא שהיו אוהבין את הממון, ושונאין אלו לאלו שנאת חנם, וקשה היא שנאת חנם שהיא שקולה כנגד עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים". ומקור הדברים בתוספתא מנחות (ס"פ י"ג) עיין שם.

ומסכת כלה (פרק שמיני דנ"ד ע"ג): "מתביבין תיובתא למילי דרבי יוחנן מפני מה חרבה ירושלים בראשונה מפני עבודה זרה, ובאחרונה מפני שנאת חנם, הא לית בה תרתי. (פירוש והא קרא אמר על עזבם את תורתי ולא הנך תרי). אמר לך רבי יוחנן האי הקב"ה הוא דקאמר הכי אותי עזבו מה טעם דתורתך לא שמרו הא אילו תורתך שמרו אותי לא עזבו (פירוש לעולם משום עבודה זרה חרבה והקב"ה הוא דאמר דאי לאו שבטלו מן התורה לא היו עוזבים אותי). ואי משום דקא מקשית בית שני - שאני שנאת חנם דחמיר טפי מעבודה זרה, ומנא לך דכתיב חבור עצבים אפרים הנח לו, בזמן שהם מתחברין ואפילו לעצביהם הנח להם, חלק לבם עתה יאשמו, אי הכי בראשון אמאי (חרב) והא שם לא הוי אלא עבודה זרה ולא שנאת חנם והא אמרת בזמן שהם מתחברין אפילו לעצביהם הנח להם) שאני בית ראשון דהוה מאריך להם מימות רחבעם. (שהרבה שנים עמדו ברשעם מזמן רחבעם והועיל להם החיבור שהאריך להם כמה שנים). ואי בעית אימא ראשון נמי משום חלק חרב. (בבית

ויקרא (י"ט י"ז): "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכיח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא".

יומא (ט' ב'): "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה וגילוי עריות, ושפיכות דמים, עבודה זרה דכתיב וכו', גילוי עריות דכתיב וכו', שפיכות דמים דכתיב וכו', אבל מקדש שני [שאנו בקיאין] בו היו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים, מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. ומקור הדברים בתוספתא מנחות (ס"פ י"ג) עיין שם.

ופריך תלמודא: "ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם, והכתיב מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספק אל ירך, ואמר רבי אלעזר אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה, ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם. [ומשני] ההיא בנשיאי ישראל הואי דכתיב" וכו'. [גירסת השאילתות (שאלתא כ"ז) מקדש שני שאנו בקיאין בו שהיו עוסקין בתורה ובגמילות חסדים **ובכל המצות וכו' ודוק**].

ובתלמוד ירושלמי יומא (פ"א ה"א ד"ד ע"ב): "רבי יוחנן בר תורתא אמר מצאנו שלא חרב הבית בראשונה אלא שהיו עובדי עבודה זרה ומגלי עריות ושופכים דמים, אבל

שלא ראה בו דבר עבירה שיהא מותר לשנאותו ושונאו". [ובספר ארחות צדיקים (שער השנאה) כתב: "יש רעה, והיא שנאת חנם, והיא החריבה בית שני, ושנאה מחמת קנאה היא רעה ממנה", ולכאורה להגדרת רש"י ז"ל שנאה מחמת קנאה היא שנאת חנם, ולא שייך לומר שהיא רעה משנאת חנם ודוק].

וכתב בספר חרדים (פרק ס"ו אות פ"ה): "בשנאת חנם כתיב לא תשנא את אחיך בלבבך, **והיא שורש כל הרעות**, ראה מה גרמה שנאת יוסף לאחיו, ועל שנאת חנם אנו בגלות הארוך הזה [יותר] מכל הגלויות שהיו בסיבת עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים בבית ראשון. וכשם שואהבת לרעך כמוך כולל קיום כל התורה, כך השנאה להיפך לעבור על כל התורה".

וכתב בספר מעלות התורה: "כי ידוע ששלוש גליות הראשונים היו בעון עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים, ונגאלו בזכות אברהם יצחק ויעקב, וגלות הזו האחרון הוא בעון **לשון הרע ושנאת חנם** שהוא הפך התורה, ותהיה הגאולה בזכות משה ובזכות התורה שנתנה על ידו, (וזהו חדש דף י) ולכך זה הקץ נסתם מכל עין, כמו שכתוב במשה ולא ידע איש את קבורתו" עכ"ל.

והנאון חיד"א ז"ל בספרו חומת אנך איוב (פרק כ"ג) כתב: "בית שני חרב בעון שנאת חנם, וכל זמן שיש שנאת חנם אפילו שיהיו כמה מצוות אי אפשר שתבוא הגאולה" ע"ש, ובספרו חרדי בטן (פרשת כי תשא אות י' דקע"ד ע"ב) כתב החיד"א ז"ל: "הקרבת אינם מכפרים על ישראל אלא כשהם באחדות, ואם יש שנאת חנם - אף תורה אינה כלום", ובספרו פני דוד (פרשת כי תשא אות ה') כתב החיד"א ז"ל "כשיש שנאת חנם, אף אם שב

ראשון נמי היה פירוד אלא שלא נתמלאה סאתם בשביל זה ולא חרב אלא משום עבודה זרה ומכל מקום חיבור לא היה שיגן עליהם). תנו רבנן כל השונא כאילו הורגו שנאמר וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו הא אילו היה ספק בידו היה הורגו". [הפירוש לעיל המובא בסוגריים לקוח מביאור הגאון הגדול מהרח"ק שליט"א למסכת כלה רבתי (דף ע"ה)].

ובאן במסכת כלה לימדנו רז"ל חידוש שלא שמענו בשאר המקורות דלעיל והוא שנאת חנם חמורה יותר מעבודה זרה ודוק.

ובס"ד מצאתי לרז"ל במדרש "פתרון תורה" (ר"פ מצורע דף מ"ה): "אמרו רבותינו ראה כמה קשה שנאת חנם ולשון הרע, שבית ראשון היו בו שלשה דברים עובדי עבודה זרה ומגלי עריות ושופכי דמים, וכיון שחרב נבנה לסוף שבעים שנה, ובית שני היו בהם בעלי תורה, ולא היה בהם אלו השלשה דברים אבל היה בהם שנאת חנם ולשון הרע, ונחרב, ועד עתה לא נבנה עוד, אמר הקב"ה אם אתם מבקשים שאבנה הבית, אהבו זה את זה, ואני אבנה אותו, שנאמר ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בו (זכריה ח' י"ז) עכ"ל. [ורש"י ז"ל זכריה (שם) כה פירש: "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו, הזהירים על שנאת חנם, והיא שהחריבה בית המקדש שני" ודוק היטב].

ומהר"י אבוהב ז"ל בספר מנורת המאור שלו (סימן נ"ב דף קכ"ח) כתב: "ולא חרבה ירושלם במקדש שני אלא בעון מספרי לשון הרע שהיה ביניהם, ובשביל שנאת חנם שהיתה בהם. ואף במקדש ראשון היתה שנאת חנם בנשיאי ישראל, כדגרסינן ביומא" וכו'.

והגדרת "שנאת חנם" פירש רש"י ז"ל במסכת שבת (ל"ב ב'): "שנאת חנם,

מרוכה, והשיבו חנו עיניכם בבירה שחזרה לראשונים ולא לאחרונים, מעתה עון זה יותר קשה מעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ובעונותינו הרבים עון זה מרקד בינינו עד שאפילו בעלי מידות שנוחים לעשות צדקה וגמילות חסדים ורחוקים מגאווה גלויה, עם כל זה נתפסים בעון המר הזה - לשמוח באיד חבירו, וקשה בעיניו טובת זולתו גודלו או כבודו, ומכל שכן שאינם שמחים בטובת חבנם, ומקרא מלא דיבר הכתוב ואהבת לרעך כמוך, וזה יסוד המידות וכלל גדול בתורה היינו לקיום התורה, וכל מי שאינו מייגע עצמו להשיג אהבת הבריות, ממילא ח"ו יפול בגיהנם של שנאת הבריות, כי טבע האדם נוטה לזה, ובפרט מי שטבעו בזה קשה ח"ו, הרי הוא כל היום בעבודה זרה ושפיכות דמים וקשה מהם", והדברים מחירידים. [וחזר על דברים אלו שם (מאמר ת"א דף צ') ועיין שם עצות להנצל מעון המר הזה].

ומפורסמת אימרתו הנוקבת והנוראה של אותו גאון ישראל זצ"ל שאמר אחינו בית ישראל דעו שמזמן חרבן הבית נאבד לנו הכל, ולא נשאר לנו מאומה זולתי דבר אחד והוא שנאת חינום... והבן כי הרבה יש להבין ולהשכיל.

השי"ת יצילנו מזה והדומה לזה, ויטע בלבנו אהבתו ואהבת כל אחינו בית ישראל אמן, 'וה' הטוב יתן בלבנו להסיר השנאה מלבנו, ולא תעלה קנאת אדם על לבנו, ולא קנאתנו על אחרים, ונזכה לביאת משיח צדקנו, ולבנין בית תפארתנו במהרה בימינו אמן".

ובהיותי בזה ראיתי חידוש גדול (לענ"ד) בדברות קדשו של הגאון רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו המופלא יערות דבש ח"א (דרוש י') וכה כתב: "בזמן בית שני

בתשובה משאר עוונות, אינו מועיל", והדברים נוראים, רח"ל ורח"ל.

ורבינו הגדול בעל חפץ חיים זצ"ל יחד וערך חיבור מיוחד אודות העון המר שנאת חינום, ונקרא בשם "אהבת ישראל", אשרי ההוגה בו ומקיים דבריו, ושם (פרק ב') כה כתב: "כללו של דבר כל הצרות שבעולם תחילתן ועיקרן הן על ידי שנאת חינום" עיין שם בארוכה כל דברות קדשו זיע"א.

והאידנא נדפס ספר אור החיים על התורה (הוצאת רבי יוסף ווייס) ובראש הספר כתב שם המוציא לאור בזו הלשון: "**בא אלי בחלום האור החיים הק'**, ואמר לי שאוציא לאור ספרו הקדוש אור החיים, ואכתוב בשער הספר **שיהיה שלום ואחדות בין אחינו בית ישראל זה יביא הגאולה השלימה ותחיית המתים בב"א**" עכ"ל. ועיין היטב בדברי האור החיים דברים (ל"ב י"ב) ודוק.

ובספר פלא יועץ (ערך שנאה דס"ב ע"א) כה כתב: "ולפי גודל שנאת חינום אשר גרמה חורבן בית קדשנו ותפארתנו, כל שאין אנחנו נטהרים מחטא זה אי אפשר להגאל כמאמר רז"ל [ס"פ השלום] אמר הקב"ה אתם גרמתם לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגלית את בני על ידי שנאת חינום בקשו שלום ואתם נגאלים שנאמר שאלו שלום ירושלים, וזה פירושו רבותינו המפרשים מקרא חינום נמכרתם ולא בכסף תגאלו, "חינום" נמכרתם בעון שנאת חינום, ולא בכסף" דהיינו מצוות תגאלו, אלא צריך לתקן חטא זה". ועוד עיין בפלא יועץ (ערך אהבת רעים) עיין שם.

והגאון מהרש"ז מקלם זצ"ל בספרו אור רש"ז (פרשת קדושים מאמר ש"צ דף ע"ו) כה כתב: "אמרו רז"ל מקדש שני חרב מפני שנאת חינום שהיתה ביניהם, ושאלו איזה מהם

ובעניותי איני מבין מה שכתב "ודרך זרה היא מי שאומר שבבית שני לא היה עון גדול נמצא ביניהם כלל", והרי רז"ל בתלמודים ובמדרשים הם אומרים כן, והפליגו במעלת אנשי בית שני והעידו שהיו בעלי תורה עוסקין ויגיעין בתורה ובגמילות חסדים ובכל המצות, וכל ווסת טובה היתה בהן, והיו זהירין במצות ובמעשרות, ולא נמצא בהם עבירות דבית ראשון, וכמו שהעתקתי לעיל בהרחבה, וצ"ב.

ובן מה שכתב ביערות דבש שם שהיו כיתות אפיקורסים בישראל צדוקים ובייתוסים שפקרו בעיקרי האמונה וכו', איני מבין דבריו ז"ל דמה לנו ולהם, והלא הם יצאו מכלל ישראל, דכלל ישראל הם כלל המאמינים בהשי"ת וי"ג עיקרים, וכדפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות ממרים (פ"ג ה"ב): "המינים והאפיקורסים אינם בכלל ישראל וכל ההורגן עשה מצוה גדולה והסיר מכשול", ובהלכות רוצח (ספ"ד ה"י) כתב: "המינים והאפיקורסים מצוה להורגן ואם יש כח בידו להרגן בסייף בפרהסיא הורגן", ובהלכות אבל (ספ"א ה"י) כתב שכאשר מתים מינים ואפיקורסים "אין מתאבלין עליהם אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמתים שאבדו אויביו של מקום", ועוד האריך הרמב"ם ז"ל בשאר מקומות, כנודע.

ואם כן אותם כיתות הנ"ל שזכר בספר יערות דבש, נדחו מצור ישראל וגואלו ב"ה, ואבדו נצח, ואין אנחנו ערבים בהם כלל כנודע, וכאשר האריך בזה הגאון אדמו"ר מהרצ"א דינוב ז"ל בחיבורי קדשו, ומדוע ולמה מעשיהם ועוונותיהם הם יגרמו לנו צרות וחרבן אחר שהם יצאו ונפרדו מאתנו, ואקצר וצ"ב.

עוד חידוש נפלא מצאתי לגאון רבי יהונתן אייבשיץ ז"ל שם בספרו יערות דבש ח"א

היה שנאת חנם בלי מצוות, כי רבו העוברים ולא מיחו, ובשביל זה נעשו פרצות רבות בבית שני, שהיו כת צדוקים ויתר כתות, שפקרו בדברי תורה שבעל פה ומרו פי בית דין הגדול שבירושלים, וזהו יותר עון מכל העונות, כי זהו בכלל כפירה.

ודרך זרה היא מי שאומר שבבית שני לא היה עון גדול נמצא ביניהם כלל, היש עון גדול מאפיקורסים שכפרו בתורה שבעל פה ובהוראת סנהדרין שיושבים על כסא ה' ואלהים נצב בעדתם, ובזה רבו כמו רבו בשיטות, צדוקים, בייתוסים, כת יהודה הגלילי, וכת שהיו שוכנים ביערות ומדברות, והכל היה נגד רצון חכמי ישראל הפרושים, כי לא קיימו מצות רגלים ומועדי ה', ורבים מכתות לא נשאו נשים כלל, ויתנהגו כמשפט אחים ואחיות אצל הנוצרים ועובדי עבודה זרה הקדמונים, כי מאתם למדו הגויים לעשות כמותם, ורוב מהכתות [הנ"ל] פקרו בהשארית הנפש ותחיית המתים, היש לך עון גדול מזה, ומה צריך חולי רע ומר יותר, עד אשר הכהן גדול שהיה בשנה ההיא שנחרב הבית, היה איש צדוקי, כמו שכתב יוסף בן גוריון בספרו לרומיים, תפח רוחיה דהאי כהן און ימ"ש אשר כך עלתה בשנתו, ואיך היה צום נבחר, עת רצון לה' להתמלא רחמים על ישראל ולהנחם מהרעה, אם איש צורר ומתועב כזה בא קודש פנימה.

ומה שאמרו חז"ל כי בבית שני היה עון שנאת חנם, הכונה כי זהו שרש המרי, כי על ידי כך באה כל הרעה הזו, וזהו החולי, כי היותם שותקים בעוברי עבירה, על ידי כך יסובב כי פשתה הרעה, מרעה אל רעה יצאו, וגברו המינים וצדוקים ואפיקורסים ימ"ש. עד כאן דברי הרב יערות דבש ז"ל.

הנ"ל, אבל בני ארץ ישראל שכבר שבו לארץ ישראל, נדונו בגירושין ויצאו בעונות הרבים משם" עכ"ל.

ולפי דבריו של הגאון רבי יהונתן ז"ל אפשר לבאר נוסח תפילת מוסף דמועדים: "מפני חטאינו גלינו מארצנו, ונתרחקנו מעל אדמתינו" דהיינו מפני חטאנו גלינו מארצנו [הם היהודים בני ישראל דארץ ישראל], ונתרחקנו מעל אדמתינו [הם בני ישראל יושבי חוץ לארץ], ולכן גבי גלות בני ארץ ישראל הדגישו רבותינו ואמרו מפני "חטאינו" גלינו, שסיבת גלותם נבעה מחטאים וכמו שכתב ביערות דבש, מה שאין כן גבי תושבי חוץ לארץ לא נזכר חטא, אלא רק שנתרחקו מארץ ישראל, דוק ועיין. [ועיין בזה בחיבורי פרי טוב (סימן כ"ה) ובמהדורה תנינא כת"י הארכתי מאד בס"ד].

(דרוש ז) שכתב: "ולכך היו ישראל שחטאו בארץ ישראל בבית שני בשנאת חנם, אבל היהודים שהיו שוכנים בשאר ארצות, בכל מצרים ובכל מדינות כי ממש כפלי כפלים ויותר היו יהודים השוכנים חוץ לארץ ישראל ממה שהיה בארץ ישראל בזמן החורבן, כמבואר ליוסף בן גוריון לרומים, וכולם הרחיקו נדוד מארץ ישראל, כי לא יוכלו לסבול הלשון הרע ושנאת חנם וכדומה מהעול הנעשה בארץ ישראל, ועזבו ארץ חיים.

ואם כן לכאורה יש לתמוה, למה ריחק מהם הישועה, הלא הם לא היו בעון הנ"ל הגורם גלות ארץ. אבל חטא של ישראל שהיו בארץ ישראל גורם קללה לכל ישראל בכל קצוות אדמה, ולכך היהודים היושבים בחוץ לארץ ולא זכו לעלות לארץ ישראל להסתופף בנחלת ה', הם נדונין בשלוחים כמו נשמות